

NOORSOO AJAKIRI

I. AASTAKÄIK

№ 3—4

LEHEKUUL MCMXIX

TARTUS

Memoir 24/3/19.

UUDISMAA

NOORSOO AJAKIRI

N° 3—4

TARTUS

LEHEKUUL MCMXIX

Oskar Pöder †.

In memoriam.

4-dal märtsil s. a., tabatud vaenlase kuulist, langes kodulinna kaitstes Narva Meesgümnaasiumi 8-nda klassi õpilane Oskar Pöder.

Jälle üks noorist, kes kannud hinges vabaduse mõtet ja lootnud paremat tulevikku, on lahkund me hulgast, ta kaasõpilasist.

Leinates mäletame teda, kui paremat sõpra, kelle ümber tihti end kogusime, kes lootis paremat, rääkides: „Ega see nii jää!“

Mäletan: põdesin Hispaania haigust, kui novembri algul Oskar mu juure tuli ning üliras teatas: „Tallinnas jälle Eesti valitsus!“

Lahkudes Narvast, veel haige, nägin Oskari tänaval, püss käes. (See oli enamlaste pääletungimise päeval — 28. nov.) Sõja kestes oli Pöder N. polgus, ning pääle Narva tagasivõtmist jäi ta kuulipildurina linna kaitsma.

Nüüd on karm Saatus ta meilt ära võtnud. Miks pidi just tema, parem sõber, see olema, kes langes, kaitstes kodulinna, kus olime kaheksa aastat õppinud?..

Oskar Pöder armastas elu.

Ta armastas kodu, vaba kodu ning tundis kirglikku huvi Eesti kirjanduse vastu, mil alal ta ka katseid tegi.

Oskar Pöder oli Narvas üks noorsoo ühinemise mõtte kandjatest, kuid ta lootused ei läinud täide... Vaikselt sängitati Pöder Vaivaras viimsele puhkusele!..

Teda ei ole enam...

Ta suri Eesti mõtte eest, kaitstes vabadust, kuid ise ei saand seda maitsta!

Puhka rahus Sa aus eestlane!

Sa täitsid oma kohuse kodumaa vastu!

Su mälestus jääb meile igaveseks!..

Narva Meesgümnaasiumi 8-nda klassi õpilaste nimel:

Ferdi Puurman.

Johannes Priks †.

30. I. s. a. suri Tartu kliinikus raskete kannatuste järele Valguta juures Tartu Vabatahtlikute Pataljoni ridades võideldes saadud haavadesse Tartu Treffneri gümnaasiumi VI. kl. õpilane Johannes Priks.

Langenu sündis 27. IV. 1901. a. (vana kalendri jär.) ja õppis kohalikus Aleksandri gümnaasiumis kuni sakslaste siiatulekuni, millal ta Treffneri gümnaasiumi ületuli. Enamlaste pääletungimisel oli Priks esimestest isamaakaitsjate ritta astujatest.

Kaasõpilastel ja kaassõduritel on põhjust langenut leinata, sest ta vaiksus ja tagasihoidlikus, kuid alati lahkes ja häätahtlikus iseloomus peitusid omadused, mis tähelepanemist nõudsid.

P. oli üleüldiselt õppimistöös edasipüüdev, kuid pühendas ennast muusikale, eriti viiulimängule, milles tal niisugune edasijõudmine märgata oli, et ta võrdlemisi noorelt (17 aastaselt) „Vanemuise“ orkestris mängis.

Langenu on meil üks neist noortest, kes on pidanud andma oma elu heitluses kodu, selle au ja ilu eest! Need paljud noored on näidanud, et nad hinnata suudavad elu kõiges tema saatuslikus tõsiduses, et nad sellest aru suudavad saada ja suuri ideedele mitte ainult kõlavate sõnadega ei puuduta, vaid nende eest kallima, mis neil on — oma elu, noore, tuksuva elu suudavad ohverdada. Ja selle iseennesest lahtiütlemise võime tõttu on nad meist moraalselt pääjagu üle.

Meie ei suuda neile suurte ohvrite eest enam mingi tasu anda, meie ei suuda neid ka mitte ellu äratada, võime ainult tõsise aukartusega nende mälestust austada: Saagu neile osaks Igavene Valgus!

R.

Neli luuletust.

Rannale sõuad.

„Helk“ nr. 3 1919 a.

Vaata, päike suri
verivärves mere taha.

Vaata, viimne puri
lipendades lastaks' maha.

Tühjaks on nirisend karik, kus elo mesi;
roosteseks, ähmaseks muutund merivesi.

Kuula, surmakellad
kõlisevad üle taeva.

Kuula, vete väljad
uinutavad elo vaevad.

Kadond on tujod, mis hingele rõõmsad, kallid.
Tulevad igavad päevad mustad, hallid.

Vaata, öö must tuleb
üle rõõmsa Õnnepäeva.

Ta su elo suleb
äripäeva tühja taeva

Säravad leekides rannale jõudnud laevad.
Sinagi endalle ükskord haua kaevad.

Pärnus, 17. 11. 18.

Tulekahi

„Helk“ nr. 2 1919 a.

Kesk suitsu keerdeid tulikeeled tõusid.

To põles linna avar maja.

Täis õhk on ahastuse hädakaja
ning hirmuhüüde müristavaid kõusid.

End leekis suureks kõike näriv tuli.

Veel päästeti, mis kanda jõuti,
ja ruttu vete voolu nõuti.

Täis toimetust käis rahva murrus suli.

Kesk halli suitsu pragisesid leegid.
On ilos hele tule sära
kesk hüüdeid, ahastusi, rahva kära.
On kõrged helged tule kado leegid.

Haloo! nüüd kokko langes avar maja.
On valem näha elo kado
on valem kuulda sajatuste sado.
Haloo! nüüd kostab eemalt surev kaja.

Pärnus, 8. 10. 18.

Tuiskliival.

Kui ihaldus sätendab loksuv meri
mu väsind jalge ees,
mu väsind hinge ees,
kui armastus kihvatab ihos veri.

Nood kajakad karglevad siniõhus
mu väsind silme ees,
mu kadund mõtte ees.
nood vilguvad viidikad mere kõhus.

To elo mu armastus — miljonsuine
kui kivi jalge ees,
kui pilbas merivees
to elo mu ihaldus — tuhatpäine.

Nad liuglevad kaugusi, mõtteid uusi
vees laevad õhto eel;
kui kivid küla teel
nood liuglevad õndsusi Õnne kruusi.

Kui sätendus kullerdab loksuv meri
mu noore iho ees,
mu õise himo ees,
kui iharus sillerdab tuksuv veri.

Pärnus, 2. 5. 17.

* * *

„Helk“ nr. 1919 a.

Kurvaks saanud Õne naeru tunnid.
Ajo täidab melankoolne kihulaste parv.
Mõtted õudsed nagu kihutavad hunnid.
Hing on tardund naerule kui sarv.

Kurbust laulab ringiv päike madal,
kurbust hingab tuhkjast lumi, tähed, tõusev kuu.
Hinge õnnistamast väsin Lootus magav.
Kuumist huulist kuivaks kuivand suu.

Soo, nüüd valu tuikab tühi iho;
tsoo, nüüd käsi rammetu ja kõikuv, vaarduv samm
Oo! liig kõrgelle ma tõstsin Õne viho.
Oo! liig alla laskus Vere samm.

Valu, valu, õudne vaba, valu!
Ma ei nuta kadond tunde, kadond päivi, õid.
Viskan küdevasse ahjo viimse halo
tõuseb leek ja veel kord elan õid.

Oo! siis rõõmsaks saavad surnud tujod;
oo! siis naeru kumab taevas, põrgo, raba, soo.
Jälle kummardavad iho hinge kujod;
käske jagab keha põlev: joo!

Praego hinges õudne, õnnis valo;
praego silmis särab ahastuse painav haud.
Oo! saab särama säääl naeru kuldne palo
kuni väsib, väsib silme laud.

Pärnus, 26. 12. 18.

☐ ☐ ☐

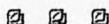
Valge lein.

Õõ olnud härmas, kristallselge sinas.
Ent hangund maa, mis küllalt nutnudmärg,
Ja tuleb talv, see sügiselle järg:
Näed uhkust, helgust valges lumelinas.

Kui ägab taevas, hallis uduvinas
Ja puile sadand lumevillast pärg,
Nii tõmbund loikudelle jääne käre,
Bulvaarid alatasa raskes tinas:

Siis avaneb mu hinges vahesein,
Mis enda ette ehitanud loodus,
Ja tundub rõõmsana see valge lein,

Ju tekkiv üle linna ühes koodus;
Siis kasvab määratult külm lumihein,
Mis võimatu on niita nutu soodus.

EDUARD NUKK.

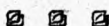
Homniku sünd.

Sa tulid hommik, nagu alati,
Mil taevad veredega üle valati
Ja päikse kirvest kelkis
Pilve alas,
Kui taeva tuba kuldset valgust helkis,
Maa veretava valgusega palas.

Sa tulid hommik, elud vallati,
Kõik õigused, kui enne tallati.
Kes nuttis, naeris, laulis, hõiskas, kündis,
Mis oli enne, ikka jälle sündis,
Veel, kuni päikest taevast kallati . . .

— — — — —
Kuis võiks mind õnnesta siis hommikused viinad,
Kui hinge põletavad olemise piinad.

1919.

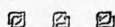
September.

Jo karmid sügiskülmad üle maa on käinud
Ja hörnad lõhnad hõhust hävitanud.

Kuis lilli akna all mul oli palju,
Nii lõhnavid. Kuid sügis julm ja valju
Levkoidel, astritel ja teistel lõpu teinud.

Ka minu hinge täitsid hörnad lõhnad,
Mis sisendasid kevadised ilmad
Ja lilled kaunid — punased ja roosad,
Kui päike oli soe, ja rõkkas kevad!
Kuid sügis' tulles nemadki on hajund.

Ja olen jälle kurb ja pahur, nagu enne!

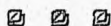

AGNES KAUTS.

Impromptu.

Sa eile saadid mulle sinilille
Sest tahan, olles yksi, sinust mõtelda,
sind yksi lillal õhtul armastada
pää surut roosa sammetpatju sylle.
Ah, saadid safiirsilmalisi sinilille,
mis noppisid kesk sillerdavat metsa,
kesk päikse kollast naeru loodeveres,
pea uppudes, pea tõustes lõhnu meres.
Sa saadid mulle sini-sinilille,
mis noppisid all põletava päeva.
Siis tahtsin ainult sind ma armastada,
kui hingasime, käies, metsa lõhna
ja Päiksemeres imesin su huuli mahla.
Sest nyüd, ah nyüd ma härdusega mäletan,
kuid tahtsin ainult sind ma armastada,
su kätes sulada, su silmi niiskust juua,
su blondi juuksesalku hellitada
ja ununeda ainsas vaatluses.
Ah ainult sind, ma ainult sind nyüd armastan,
Sust yksi kurval õhtul unistan.

4. V. 1919.

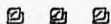
Pessimism.

Miks on elu nii kurb ja maiguta,
miks mulle õnn kord vastu ei haiguta? . . .
Mõtteta uitamises möödaneb elu.
Läheneb surm — ei tee see mul valu.

Miks pean ilmas ma kasuta vaevlema,
piinvate mõtete urgastes kaevlema?
Küllalt ja küllalt kord oleks ju sellest . . .
Peaks küll kõik mõtted mul unuma meelest!

Õnn! Mis loodan ja ootan tast asjata!
Lasen end lapsena lootusist vasjata!
Õnnigi võib muutuda kiiresti sapiks,
elu kui mõtteta juhuste vapiks.

15. IV. 1919.

Õised halluminatsjoonid.

I.

Sulle ja hendalle.

1.

Olin jumalate pailapseks.

Nad ulatid mulle mängitlusiks sinikõrguste päikesi, merisügavuste kalliskive; heledaisse seitsmევარvilisisse vikerkaareisse põimisin omad elupäevad — sest nii väga armastin värve ja kiirgust.

Jumalaist saadet sügavsilmne saatus tasandas mu teeradu: mulle oli antud näha vaid hõitsenguid, minule hõilmitsevaid, mulle pidutseda peod, mulle ihad, mulle kired, jo sünnil rahuldet.

Omasin maailma, käskisin laotusi!

O, Mina! Jumalaist hellitet!

Kord elulõomangu vaibudest, märkasin üle mu elutee põikavat hirmuva nõtkeva hinge-sügishämaras kauges Naine.

Mäletin vaid ühte — teda polnud jumalad mulle määranud...

Äraneet, viletsad jumalad!

2.

O, Sina tundmatu, tagasitulematu hämarasse uppund! —

Su silmad — ma ei näinud neid. Hauana, igavikuna mustad, elutulena lõkendavad, lõõmavad? — ma ei tea . . .

Juuksed — vist keskööna, pigina mustad, mürgisist kirkist lõhnavad, vast valged, vahased, vast kullana helkivad, kui päikest jood juulis?

Huuled! . . . Palves värisevad? . . . Või neavad? . . . Kas ealgi avanevad?

Või tunned Sa? — Kui igavik, täis sõnul väljendamata kurjust, — või õnne?!

Kumba? — ei tea ma . . .

Nägin vaid Su tuksatavat, halasti hinge ja rütmi, hinge väri-
aat, milles kadusid.

Meeletuna sööstin sügisse. Sind pidin leidma — võrratu Naine.

Arvasin nägevat Sind teekäänakuil, uulitsanurkel vilksatavat, hämaras hõljuvat — kuid, kui joovastunult juure jõudsin, tabasin naise: küll mustjuuksisi, tulihuulisi, himura ihu ja ihadega — kuid puudus neil hing!

Pöörasena tuiskasin meeletul otsil. Ei leidnud Sind . . .

Haarasin siis hullul hüpel kõik jumalate kiirgavad päikesed, pigistin tuliseks tombuks kokku ning paiskasin maailmade aluselle, mis võttis tuld, määratuna tõrvikuna.

Hukkusid jumaladki ilmade tulekahjus, võimetud teda kustutama.

Lõkke lillakas helgis otsisin aga veel Sind — hämarat hinge, keda jumalad mulle keelnud.

Ei leidnud . . .

Ainult leegid laksusid ja pigimust suits kummus madala võlvina üle maa, et käisin küürus, — niivõrd olid lootused täidet — Siis varises kõik tumedal raginal kokku.

„Pürje“ № 11. 1919.

II.

Kaks inimest.

Elas kord kaks inimest, nagu neid nüüdki veel elab.

Kui esimene omad mustad, kiirgavad silmad kuhugi pööris, siis ihaldas ta, — ja sai, sest ta tahtis . . . Ilm oma lõbudega avanes talle, kui lai lillendav luhtmaa lapsele — ainult käsi siruta, ja lill on käes, astu, ja hõied langevad rüppe.

Ja ta noppis neid, lõbusid, kui laps lilli. Kasvaval tuhinal kihutas ta ääretumal luhal edasi, kiskus lumivalgeid ja tulipunaseid hõiskobaraid maast, haistis himuralt nende huimastavaid lõhnu ning paiskas nad lendu, et uute järele haarata . . .

Lõbule järgnesid lõbud — vaevalt oli ta üht neist maitsnud, kui juba teine ta tähelepanu häratas; ühe pidu järele tuli teine, ühe päeva järele paljud ja õõ järele õõ . . .

Lõpmatud olid lõbud, ja ta ei väsinud neid maitsmast.

Ning kui mõned kaebasid elu üle, siis naeris neid. „Haa. Teie narrid!“ hüüdis neile näkku, „teie narrid, kes igapäisuses püherdate ja ei tea, mis on elu! Ütlen seda teile: elu on lõbu, ja lõbu alles on elu . . . Mõistate, viletsad!“

Ja kui uskmatud pääd kõngutasid, siis naeris jälle ja jõi lõbu, ja jõi lõbu . . .

Aga kui lõbud lõppesid, siis suri.

Ning ta oli rahul heneseaga, sest ta oli kõik saanud elult, mis sel anda oli — nii ta arvas ise.

Teine — see teine aga ütles, et elu olla vilets, halb ja inetu. Parandama peab teda, elu!

Ning selleks ta ainult elas — koidust ehani töötas ta ja öödki ohverdas omale ideaalile.

Ei olnud puhkust.

Oma lihaste viimse krampliku hingetõmbega tahtis veel teist elu, et sellele väetimale ilmale kasu tuua.

Kõik ohverdas omale aatele, ja mida rohkem oli ära annud, seda enam soovis anda.

Tervis, noorus, jõud — kõik, kõik langes ta hõõguval ohvrialtariil tuhaks! . . .

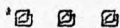
Ainult elu jäi veel . . .

Ja inimene rõõmustas, et oli jäänud veel elu — ning nüüd ta ohverdas sellegi . . .

Ka tema oli rahul surses hendaga — sest kõik oli ta ju võinud anda.

Paljud kiitsid ta elu ja veel rohkemad astusid esimese eluradule. Mõned aga ütlesid, et nad mõlemad halvasti olid elanud . . .

„Pürje“ № 8. 1917.

Ennustused.

1.

On harjut võtma aksioomina, Jumalast (või Kuradist) määrat tõena, ümberlükkamata faktina alatist edu, alatist arenemist ja paremuse, täiuse, ideaalide poole sammumist. Maalitakse pilte tulevikust, kujutetakse ilma saja või viiekümne aasta pärast — mingi paradüis praeguses mõttes pidavat see olema! Kuid kas tõesti sammub kogu ilm, inimsugu tasast, märke viivat teed mööda, kus ei ole komistusküva, ei käänaku, ega tagasiviivaid orge? Kas tõesti arvavad need, kes valmistavad tulevikupilte, et elu on midagi täisi ühetasaselt voolava vedeliku sarnast, et tulevikus sama kiiresti edasi jõutakse kui minevikus —? Kas arvavad nemad, et on võimatu tagasimineku, kogu praeguse kultuuri ja hiilguse krahh, kokkuvarisemine ehk vähemalt seisak? Kus on Egiptus, Baabülon, Ateen, Room, kus on India ja Hiina kultuuritipud, kuhu on jäänud pooljumalikud prohvetid — Konfuutsius, Buddha, Jeesus, kuhu varisenud Ateena ja Rooma ühiskondliku korralduse täiused? Kas pole võimalik, et meiegi neile järele kihutame — sinna, kus ei ole midagi — tühjusse, minevikku? Kas pole võimalik, et tuleviku arkeoloogid praeguse New-Yorgi, Washingtoni, Pariisi, Londoni ja Berliini varemil samati nuhivad, samati kaevavad, otsivad, uurivad, inimeste ja loomade konte korjavad, nendest luukeresid ehitavad ja nende imelikku kuju imetlevad, nagu tehti ja tehakse seda endiste kultuuritippude varemil? Kas pole meiegi juba greeklaste ja roomlaste kombel oma evolutsiooni saatusliku punktini jõudnud, kust pole edasipääsu ilma tagasimineku? Kas pole võimalik, et parema tuleviku, igavese edu ja arenemise nimel peame läbielama uue keskaja, uue aastasadade pikkuse musta ja masendava tagasimineku, reaktsiooni, kas pole võimalik, et kaovad praegused suured, tänapäevsed maakera hiilgepunktid, selleks, et nende varemil võiks tõusta päälle piinarikkaid sünditamisvõimsusi uus kultuur, uus vaimline kõrgus, täius, eluvõimsam, tugevam ja vägevam praegusest? Oleme liig tahte- ja tegu jõuetud, liig loitud, liig rafineeritud ja kultuurlikud (kui võib nii väljenduda) selleks, et täieneda edasi, oleme kaotanud elus mõõdapääsmatu, tarviliku, primitiivsele rahvastele omase, energia, võitlusjõu, füüsilise tugevuse. Oleme vaid sõnades, plaanides ja kavatsusis meistrid, teod pole aga meie tarvis — oleme uppunud pääaajo taarna, oleme ebatavalised

imeelukad, kellel määratu suur pää, mida keha teised osad kanda ei jõua, nii et edasielamine ilma pää vähenemiseta võimatu. Meie hõitseag on mööda — oleme jõudnud hendi märkamata mäetippu, kust nüüd peame alla sammuma, selleks, et, võib olla, veel kõrgema tipu poole ronida, nagu see silmapaistev arenemise eesotsas sammuva rahva — prantslaste juures, kes olles jõudnud hõitsepunktini, hakkavad sammuma mäekülge mööda alla. Ei, selleks pole tarvis nõela otsa sarna teravat kõrgeimat tippu, mille puudust nii sageli asutetakse, vaid jätkub sarnasestki tähelepanemattust üleminekust, nagu see omane talve ja kevade vahel, või ülepea aastaaegade vahetusel. Kas pole meiegi üleeländ oma Jaanipäeva, kas pole meiegi süüdand oma Jaanitule, mis juba põlenud ja millest järel veel vaid suitsevad tukid — ja kas pole sellega alanud ka meie juures sügiselle liginemine, kolletamine, närtsimine? Kas pole praegused ja ligemas tulevikus oodatavad ühiskonnas mässavad marud mitte julmad sügistuuled, mis lõhuvad kolletavid lehti puilt, neid puistates laiali?

Ja tõsi, kui kurb see teadmine ka pole meie Jaanitulest, meie ohvritulest Suvele — täiuselle, ideaalile on järel vaid tukid ja eelsammujad elavad juba sügisist kolletamist üle, olles vintsutet ja vapustet külmist sügistuulist. Taevast aga sajab ja sajab külma sügisist, llu ja Hõisi hävitavat roostevihma!..

Aga mujal — mujal, kus oli senni talv, pakane ehk kevadtalv, hakkab paistma päike, kevadine Hõisikülvav päike, senni kui ilmub sinnagi paendeline Hamleti vari, ei süüdata Jaanituld... Ohvrituld...

2.

Imelikud ajad tulid maa pääle...

Inimesed, kes pidid elama üksteisega rahu ja armastuses, mruutusid üksteist hävitaviks metsloomiks ja rahu kadus maa päält. Häviteti ja tapeti, laasteti ja lõhuti niipalju kui jõuti, aga jõed ja ojad olid verd ääreni täis ja surnukehist tekkisid mäed, kõrgemad Alpidest ja Himalaiadest. Siis sõitis Surm vasksel vankril, oma valda vaatama ja ütles tagasi tulles Sõjale:

— Veel on inimesi — mine ja hävita needki!

Ja sõda läks uuesti üle maa, vihasem ja pöörasem, kui kunagi enne. Inimesed oma meeletumas tapmishimus ehtasid kunst-

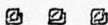
likke kotkaid, mille turjal pilvini lennata, kui inglid, et säält maa-päälseile surma külvades näidata, et Jumalgi hulludes veriaurust üleüldisest tapmisest osa võtab. Kuid sellegagi harjuti ja käidi vaid sagedamini kirikus jumalalt abi palumas. Ja mõlemad sõdijad pooled olid kindlad, et jumal on nendega. Kuid tema ei kuulnud palveid. Siis võtsid nad pühad kojadki oma hävitamiskire teenistusse — ronisid kirikute tornidesse, säädsid omad kõnelemisemasinad sinna üles, et astu otseteed jumalaga ühendusse, olles talle ligemäl, kuid see oli joobnud veriaurust, sööbund inimese lihast ja väsinud noorte naiste, oma sõjas hukkund meeste järel halavate palja ihara ihu vahtimisest, magas pehmel pilvevoodil, kuulmata nende appihüüdu.

Ja kui küllalt oli hävitet ja tapet, sõitis Surm taas oma valda vaatama ja ütles tagasitulles Tõvele :

— Veel pole sõda hävitada suutnud kõike — mine talle appi, korista viimised inimsoo jäänused — naised ja lapsed. Ja sina, Nälg, ole talle kaaslaseks. —

Ja siis läks Nälg ees ja Tõbi takka järgi ülemaa ja ühtgi elavat hinge ei jäänud maa pääle.

Ja kui jumal härkas omast hiiglaunest, ei näinut ta enam ohvrisuitsu tõusvat kohe taevast, ega kuulnud palveid — igalpool olid veriojad ja surnukehade virnad. Siis saatis ta välgu, mis põlema süütas kõik, mis oli maa pääl ja magus suits tõusis ta poole. Huimastetuna sellest magusast, kõrbend inimkehade lõhnast uinus ta taas, et härgates luua uut Aadamat ja tema sääreluust uut Eevat, kuid seekord paremale planeedille!....

Tähtede alalt.

1. Muinasaja radult.

Alguses, inimese inimnemise algul, olid tähed. Tähti oli üleval taevas ja all maa pääl; kõik kohad olid tähti täis. Siis sündis sõna. Ja sündis usk. Ja sõna ja usk olid kaksikud. Ja täht kiigutas neid ühes kätkis. Tähtede keskel sugenes sõna, sigines usk. Sest inimene aimas: tähed tähendavad; aimas: mis nägemata, mis üleilmiline, nägib, ilmub tähena. Ta uskus: tähed on täis imevõimu, täis pühalikku saladust. Ja ta kummardas tähti, mis üleval taevas ja mis all maa pääl. — Ja inimene käsitas tähti, tegi tähti. Nad andsid üksteisele tähte ähvardava rusikaga ja käte ringutamisega. Nad tikkisid tähti oma ihunaha sisse kaitseks tigidate ülivõimude vastu, ja löikisid neid puupulkadele, neid heites, nendega liisku heites jumalate meelemõtte väljaurimiseks. Tähti uuristasid nad liivakividesse ja maalisid puukoorele, nende abil taevakaari ja aasta-aegu ära määrates ja üles arvates. Ja ilmale sündis kiri — sõlmkiri Ameerikas, kiilkiri Kaldeas, piltkiri Mehikos, Hiinas, Egiptuses, runokiri Põhjalas. — Ajajooksul rändasid pühad kirjatähed ilma mööda ühest kohast teise; muutus nende kuju, lahtus ja ununes nende tähendus. Ja kui need põlised kultuurikandjad aastatuhandete järele ka meie päevil veel oma muistepõlist saleduslikku imevõimu tükati alal hoiavad, näituseks paberirahadel ja teistel väärtpaberitel, dokumentide allkirjuna, pitsatitena, kolmeristina, sinisele suhkrupaberile kirjutatud roosisõnadena, siis ei ole nad üleüldiselt ometi mitte enam muud rohkemat, kui sõnus kuuldavale tulevate häälikute välised märgid.

2. Kirivane pärandus.

Meie kirjatähed on vanast hallist ajast pärit. See eelhistooriline pärandus on kole kirivane. Kriipsurikas on iga tähe kuju; suur on nende kujude mitmekesisus. Kõnehäälte nähtavaks muutmiseks tarvitame meie suuri ja väikseid tähti; nende hulgas leidub ühe- ja kahepääga tähti, ristiga ja konksuga tähti, pikk s ja lühike s, kahe tulbaga v ja kolme tulbaga w. Meil on kirjutuse- ja trükitähed, Gooti ja Slaavi tähed, Rooma ehk Ladina tähed; kõnelemata kõiksugu ida- ja lääne-, lõuna- ja põhjapooliste rahvaste tähtedest. — Meil sünniks ütelda, nagu setuveli teatavat sihtmärki tabada kavatsedes oli ütelnud: „Vaja mõistust pruuki!“ Vaja järjekindlalt loo-

buda Gooti tähtedest, sellest vinderlikust vänderlikust munkade kirjast. Gooti trükikirjaga ühtlasi vaja ka saksa pikk s ja kolmetulbaga w kolikambrisse heita. Seda enam, et vastupidi sunnitud oleme, oma tähtede arvu mõne võhikuga rohkendama. Sest võõraste sõnade ja nimede kirjutamiseks peame niisugustele kodanikuõiguse juba andma. Kui meie ka mõnd vana laensõna vana viisi kirjutame, näituseks wabrik, krahw, siis oleks ometi veider ja vastik kirjutada waata-morgaana, woorum, wotokrahw, wiisiolog, Pütatoras, Pwalts, Tsoroaster. Peame juba kirjutama faata-morgaana, foorum, fotograf, fisiolog, Pythagoras, Pfalz, Zoroaster.

Mis on h? Ons ta häälik nagu teised? Häälik on hääle tähendaja. Meie sunnitame sõnade kuuldavale toomiseks suukoobast väga mitmet moodi muutes vokaalid ehk täishäälikud, ja suukoobast mitmeti kitsendades, suuosasid üksteisega kokku puudutades sunnitame meie konsonandid ehk umbhäälikud, aga h sünnitamise koht ei olegi suukoobas, vaid hingekõri, ja ta ei ole täis-ega umbhäälik, ei ole muud, kui õhang, s. o. kõrist tulev õhutõuge, mis täishääliku suust välja paiskab (sedamööda tema koolikeelne nimi „haa“), ehk jälle täishääliku vältusele lõpu teeb (sellekohaselt tema koduleelne nimi „ih“ ja „ah“), näituseks jah, kah, noh, lähme (lääme), vaht (vaat). Ja siin, esimese silbi vokaali järel, ongi tema ainus koht, ja see, vokaali vältuse lõpetamine, tema amet. Sest täishääle haatamist, s. o. õhutõukega väljapaiskamist ei tarvitse meie ju mitte iseäralise tähega ära tähendada, vaid seda võib igaüks, olgu ta virulane ehk võrulane, kas haatades ehk haatamata jättes kuuldavale tuua. Muudkuü vaja mõistust pruuki: vaja h sõna algusel kirjutamata jätta*).

---

*) J. K. on varem juba mitmel puhul soovitanud h:t sõna algusest ära jätta, seda sellega põhjendades, et see kõnest kaob. Seda soovi pole aga senni mitte arvesse võetud ja näib, et ka Eesti õppurkond ses mõttes J. K-le vastu ei tule, küll aga pigemini Ridala põlise h reotitueerimis katseile.

J. K. vaade h kohta on ekslik: h on samasugune häälik, kui muudgi. Ka h hääldamisel on häälepaelad ja suukoobas tegevad olgugi võrdlemisi passiivseid. H:l on samasugune ajalugu, nagu muilgi häälikuil: h on tihti saadud muist häälikuist, näit. Ühis-Soome š:st ja ž:st; ta võib muutuda ja kaduda, nagu muudgi häälikud.

Et h on kord Eesti keeles hääle ajatooliselt olemas olnud ja et teda praegugi mõned murded tunnevad (Võrumaa, osalt Saare- ja Hiiumaa), siis pole põhjust tema väljaheitmisega meie keelt hakata labastama. Palju rohkem on põhjust h hääldamise uuendamist nõudma hakata, nagu seda on soovitanud Dr. Lauri, Kettunen, V. Grünthal, Joh. Aavik ja teised.

Lõppeks tähendan, et J. K. soovid on täielikku teostamist leidnud Eesti kommunistide juures säälpool. Naroovät: nad on h igalpool sõna alguselt ära heitnud ja kirjutavad „Tõõlises“ ja mujal: ind, akata, ing, õbe, äbi, ull j, n, e.

V. E.

3. Kiirkirja päralt on tulevik.

Välkudega mõeldakse — ja tinaga kirjutame! Või kas ei ole meie kirjatähed, need vana-aegsed kriipsukogud kirjutajal otsekui tinatombud jalus, õigemini: sõrmis?

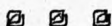
Üht, kaht silpi kirja pannes peame sulleotsa kaks-, kolmkümmend korda sinna tänna nihutama, kuna kiirkiri meile võimaluse avab, kaks suuliikumist, s. o. kaks silpi kolme nelja suleliigutamisega ehk nihanguga üles tähendada. Ajad on muutumas, meie maa ja rahva olud kiirelt arenemas; selle tõttu on ka kiirkirja tähtsus kirjutaja erihuvist kõrgemale tõusmas. Üle õõ on tarvidus tekkinud, et kirjutaja sõrmed lendava mõttega, sorava kõnega suudaksid sammuda „sammu sammussa“. Nagu teisel juba ammugi, nõnda näib nüüd ka meie pool aeg kätte jõudvat, kus noorele inimesele, kes kuski äris ehk ametis tahab teenistust leida, küsimine ette pannakse: Kas oled kiirkirjanik?

Eesti kiirkirja süsteem on juba mõnda aega olemas, süsteem, mis asjatundjate otsust mööda „eluvõimuline on ja väärt, et seda tarvitusele võetak“; süsteem, „mis kiirkirja kohta seatavaid nõudmisi tarvilikul määral täidab“; sest „kiri on selge ja arusaadav, ja mis iga kiirkirja kohta tähtis, lüheline“. „Kirjamärgid on lihtsad ja hõlpsasti ülestähendavad.“ „Tervet süsteemi võib võrdlemisi kerge vaevaga ära õppida.“

Ära õppima peaksid kiirkirja esimeses jões kooliõpetaja-ameti aspirandid. Ja kiirkirja äraõppimiseks peaks mahti ja juhatust antama koolides õppijatele, missugustel selleks lusti ja osavust ei puudu. Keskkoolides peaks kiirkirja õpetus reeglikorraliste õpeainete hulka kuuluma, nagu see Tartus vähemalt ühes keskkoolis sinna juba kuulub. — Soovime ja loodame, et, nagu teistes kultuurimaades juba ammust aega, ka Eestis selle kunsti laialilaotamiseks tööle asuvad ja suure hooga töötama hakkavad kiirkirja seltsid, ajakirjad, õpeasutused.

Sest kiirkirja päralt on tulevik.

9. V. 1919.

Kirjandusest.

Alb. Saaberk: Valitud Eesti rahvalaulud koolidele.
Tallinnas 1919, K.-Ü. „Rahvaülikool“, 88 lehek.,
h. 3 m. 50 p.

Eesti keele õpetus meie maa kõigis keskkoolides pole veel aastatki vana, pääle endiste era keskkoolide, millede iga pikem. Selle pärast on ka arusaadav, et meil sellekohased õperaamatudgi puudusid. Iseäranis lüürilise rahvaluule näidete kogu puudumine tundus teravana, kuna näit. muinasjuttude kogu juba varemini Jõgeverilt on ilmunud.

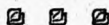
Alb. Saaberkki „Valitud Eesti rahvalaulud koolidele“ on seega teretulnud raamat meie koolikirjanduses. See sisaldub 34 maitsekalt valitud rahvalaulu ühes seletustega rahvaluule värsimõõdu ja luuletehnika kohta, lõppeks haruldasemate sõnade seletus.

Võib siiski mõned soovid esitada selle kogu kohta. See oleks pidanud suurem olema. Rahvalaulude keelt oleks pidanud Soome keele vastavate vormidega võrdlema, mis oleks võimaluse annud, teatava käsituse anda üksikuist Ühis-Soome aegseist vormidest. Rahvaluule kogumiselugu oleks nõunud täielikum olla.

Hää oleks olnud ka lühikene rahvaluule sisuline karakteristika.

Seda raamatut võib soovitada õppuritele ka koduseks eralugemiseks, nii hästi neile, kel pole üleüldse esaks saanud Eesti rahvalauluga koolis tutvuseda, kui neilegi, kel see siiski on võimalik olnud. Esimesile lubab see pilgu heita tundmatusse huvitavasse maailma, kana ta teistel juba varemini saadud muljet värskendab ja süvendab, seda uute näidetega täiendades.

V. Ernits.

Meie õppurkonna tegewuspõhimõtteist.

II.

Eelmises kirjutuses (Uudismaa 1—2, lhk. 45—47) toonitasin et meie kultuura seisab koos kahest liitosast: võõrastelt laenatust ja omapärasest. Toonitasin, et Lääne-Euroopa hariduse omandamine on meile tähtsam, kui meie omapärase kultuurasugemete arendamine, kuid et siiski peab viimaselegi õige palju tähelepanekut omistama. Vaatlesingi viimast küsimust lähemalt.

Ses kirjutuses võtaksin käsitlusele Lääne-Euroopa hariduse omandamise küsimuse.

Esimene, mis silma paistab lääneeuroopalise ja Eesti omapärase kultuura võrdlemisel, on eelmise määratu ülekaal järgmisega võrreldes, üksiku isiku seisukohalt pea mõõtmatu laius ja sügavus. Ei võl juttugi sellest olla, et keegi üksik suudaks praegusel ajal eneses sulaks teha kogu euroopalise kultuura, teda ta täiuses tunda ja mõista. Väiksemile rahvastelegi kipub see tihti ülejõu käima, kuna neil ei jatku eriteadlasi kõigi Euroopa kultuura ülikeerulise ehitäku osade jaoks.

Ka meil Eestis on lugu seesugune. Pole mõeldagi, et meie suudaksime lähemil aastail omandada lääneeuroopalise kultuura kõiges ta täiuses ja üksikasjus. See on füüsiliselt võimata: mei ei jatku selleks ei ainelist ega vaimlist jõudu. Me oleme sunnitud vähemaga, pääjoontega leppima.

Kuigi meie ei suuda kogu lääneeuroopalist kultuurat ta täiuses omandada, peame meie siiski selgusele jõudma ta alusjoonte, alustõdede ja elementide kohta, neid kõigepäält omandama ja hiljemini üksikasjus täiendama.

Euroopaline kultuura alustõdede omandamine eeldab aga jällegi nende võrdlevat tundmaõppimist, arvustust ja hindamist, samuti nagu meie omapäranegi kultuura. Vahe on aga selles, et omapärast kultuurat hinnates tuleb valida kõik kõlbulik elemente hulga kõlbamatu materjaali keskelt, kuna siin tuleb valida meile kohast kõrgeväärtusliku materjaali keskelt. Juhtub isegi sagedasti, et meie peame kõrgema kultuurilise väärtuse esialgu laenamata jätma, sest et meie temaga otsekohe midagi ei oska pääle hakata, kuna meie vaimuline tasapind veel selleni pole tõusnud. Peame tihti vähemaga leppima, mis meile kohasem ja sündsam.

Teine vahe on euroopalise ja koduse kultuura hindamisel see, et esimese hindamiseks läheb palju rohkem eelteadmisi tarvis, enne kõike Lääne-Euroopa hariduskeeli, siis ka muid teadmisi, mida meid ümbritsev elu meile mitte iseenesest ei anna, nagu seda sünnib koduse kultuura kohta. Ka seski mõttes on euroopalise kultuura mõistmine ja hindamine ühendatud suuremate raskustega, kui kodumaalise.

Ei saa panna liiga suuri lootusi euroopalise kultuura sügavama tundmaõppimise suhtes keskkooli, seda vähem veel algkooli pääle. Nende pääülesandeks on selleks ainult võimalusi ja eeltingimusi luua: võõraid keeli sel määral õpetada, et võõra kultuura tundmaõppimine üleüldse võimalik oleks. Kuna keeleõpetus ei saa sisuta olla, siis on loomulik, et selle kõrval pakutakse ka omajagu teadmisi kultuurarahvaste kirjanduse, hariduse ja ajaloo kohta. Kõik need teadmised ei saa aga keskpärasusest üle ulatada, kuna nad kõigile ühtlaselt on mõeldud. Ainult häil juhtumisel, sügavavaimulise ja teadmiserikka õpetaja tundides suudetakse keskkoolis mõnel korral euroopalise kultuura sügavimate alusjoonte mõistmiseni, teataval määral.

Ülikool asub ses suhtes juba teisel seisukohal. Siin ei tahetagi enam pilti saada kogu euroopalisest kultuurast, vaid valitakse sellest üksainus eriala, millesse siis juba põhjalikumalt süvenetakse. Muidugi, tegelikult ei jõua kõik akadeemia kodanikud oma eriala täieliku tundmiseni, kuid teoreetiliselt on ülikoolis alati võimalik teatud kitsamal erialal kõike omandada, mis enne tehtud kogu maailmas ses suhtes, ja säält kaugemalegi minna, u u t l u u e s ja seega euroopalist kuultuurat teatud erialal uute väärtustega rikastades. Nii teevadgi kõik sügavamad vaimud ja loovad anded, kes akadeemilisele tööle anduvad.

Tähendasin juba eespool, et keskkool kõigeks selleks ainult ette valmistab ja võimalusi loob. Oma eriala valiku ja täielikuma süvenemise sesse jätab ta õpilase enese ja kõrgema kooli hooleks.

Harilikult öeldakse, ei olevat hää, kui juba varakult, keskkoolis, spetsialiseerima hakatakse: see tegevat inimese ühekülgeks, takistavat ta vaba arenemist. Leian, et see väide õige pole: kui on kellelgi kujunenud erisihilised huvid, siis on ta kohus neid viimase võimaluseni väljaarendada, oma jõudude ja võimiste killustamisest hoidudes. Mitmekülge hariduse eest hoolitseb ju nii kui nii ametlik keskkool, mis ses suhtes küll üldmassi nõuetele vastab, kuid üksikuile erandideile kahtlemata mõnel korral liiga teeb. Praeguse koolikorra juures on aga võimata seda pahet täitsa kõrvaldada.

Nagu eelmisest selgub, on loomulik, et vähemalt üksikud juba koolis olles end lähemalt tutvustavad mõne euroopalise kultuura-

nähtusega ja sesse süvenevad. Sama loomulik on, et leitud huvitavat teistele edasi antakse, neid kaasa kistakse, mille tõttu tekib ühine meeleolu, ühine rühm, kel on oma enam-vähem kindel ilma-vaade ja lähem suhe üldeuroopalise kultuuraga. On niisugune rühm elujõuline ja on ta lääneeuroopalisest kultuurast elujõulise aate omale juhtsihiks valinud, siis võib niisuguse erivarjundilise esialgselt noorte rühma mõju õige suureks kasvada, hiljemini täisealiste rühmaks arenedes, nagu meie seda näeme „Noor-Eesti“ ja mõne muugi noorsoost võrsunud rühma juures.

Umbes niisugusena kujutlen enesele meie õppiva noorsoo lääneeuroopalisi kultuura harrastusi. Jääb ainult soovida, et niisuguseid rühmkondi tarvilikul määral tekiks kõigi kultuuraalade jaoks ja et neis võimalikult intensiivselt töötataks. Tarbe korral ei peaks vanemgi põlv oma kaasabi ja juhatust keelma.

ALFRED KOORT.

Noorsugu ja kooli ülesanded.

I.

Praegune noorsugu on huvitav vaatlemisobjekt nii omas üldkogus, kui üksikuis avaldumismoodudeski. On noorsoogi keskel õige palju erilaadilisi elemente ja elementide kogusid, missuguste tekkimislugu õige sügavalt ja kaugelt otsima peame. Me oleme paljud revolutsioonid läbielanud, mitte ainult läbielanud passiivselt, hõljudes tegevuseta kõrgeis ja vankuvis laineis, vaid ise oleme kaastegevad olnud, ise oleme nii mõnegi tähtsa sündmuse hääks kordaminekuks kaasa aidanud, tõukeid annud ja mõnigi kord on meilegi külgehakkand revolutsiooniline hurm, oleme ise olnud suured revolutsjonäärid. Olla aga seesugusena tähendab palju. Olla seesugusena aga nooruses tähendab veel rohkem, tähendab sügavalt alistuda masendavale ja sügavalt sisselõikuvale mõjule, mis suguse vajutab meile revolutsiooniline tegevus, ja mis võimsalt mõjuvad just hinge nooruse plastilises ajajärgus. Mõneski meis on täisi reorganiseerund meie nooruse hingelaad. Mõnes suhtes omandhelevust, teises jäänd kurdiiks, muutund vanaks. Ta on sisendand meisse palju võõrast, nooruselle tundmatumat skeptilist elementi, samati palju, võib olla, hamletilisust. Palju oleme kaotand selle läbi oma hinge noorusest.

Ei saa salata, et meie noorsugu elab praegu üle vaimlise kriisi, vaimlise murrangu ajajärku. See on sisemine tühjus, mis järgneb revolutsioonile. See on tavaline nähtus revolutsioonide ajaloo, seega tavaline meiegi noorsoos. Meie noorsoo ühingud, olgugi, et nad ei säädnud oluliselt sihiks mõne poliitilise paremuse saavutamise, kuid seegipärast kaldub igatsema noore hing miski konkreedima järele. Ja et seltskonnas avaldusid suurimad pahed miskisuguste ettemääratud shabloonide tagajärjel, ja et just noorusele need shabloonid aiva kitsaks jäid, siis oli loomulik, et ka osalt nooruse tegevus ühiskonnalise paremuse saavutamises kaastegev tahtis olla.

Et seekord aga demokraatlik kord fantastilis-veetlevana näis, ja et demokraatlikust korrast ainult samm sotsialismini olla, siis oli loomulik, et ka ühingud enam vähem sotsialistide koduks muutusid, kus tihti peeti loenguid sellekohaste teemade üle. Teadagi, et siis nooruse hõrnad puhtad hinged valusamini ja kibedamini tundsid ühiskonnakorra pahesid. Ainsana hüvena, vooresena esinesid väikekodanlikult kujuteldud kodaniku vabadused, sotsialism j. n. e. Oli teisigi ühinguid, kes puhtrahvuslikult seisukohalt väljainnes andsid omalegi tegevusele sarnase suuna. Ja neist põhimõtteist pidasid kinni meie noored närvlikult kiinduvalt täisi anduvalt, ja iga vähemgi mitteasimileeritav mõte mõjus ütlemata raskelt nooruse närvikava pääle. Seletamatu raske traagika on noore revolutsjonääri hinge arenemine! Ja kui nüüd üleöö saavutime uuema ühiskonnakorra, siis said välised tingimused nii soodsaiks. Alles kaugema tuleviku asjadeks, võib olla, ülesseatud leidsid nad üleöö teostamist. Ülesseatud sihid olid kõik välised, objektiivsed ja võib olla just seepärast järgneski nii suur sisemine tühjus. Saavutet korrast ei osatud enam orienteeruda; maailm osutus nii avarana ja võimalused nii laiadena, mis võivad suubuda samati arvrikastesse võimaluste lõppkogusse. Uute tähiste, uute sihtide ja täisi uute ideaalide (neid vist pole meil enne olnudki!) ülesseadmine ajajärgul, mil elame, on määratu raske, sest täis on taevas umedaid pilvi ja aega võtab selgunemine. Praegusele ajajärgule on tingimata iseloomustavad: karakteri puudus, hingeline korratus, psühoos, sihitu kobamine (see näib meie vanadelgi veel suuremal määral omane olevat), paigal tammumine ja idealismi puudus. Meie senniste ühingute sihid olid nii väiklased ja lähidased et praeguses soodsas poliitilises seisukorras neis enam palju kättepüüetavat ei siseldu. Ma ei tee mnidugi etteheidet, see on hästi arusaadav tollekordsest seisukorrast? Nüüd aga oleks see igatahes võimatu kohatu. Ja meie ühingud peaks viibimata omi sihte revideerima. Nüüd peame ülesseadma rohkem kaugemad ja ülevamad ideaalid,

ülessaadma sügavamad sihid, et ei tuleks läbielada nii tihti kor-
duvid kriise ja murranguid, enam kõrgemad tähised. Ainult siis
on meie toimumised tagajärjekad, ainult siis oleme töövõimelised,
ainult siis kogume mõjuvat potentsiaalset jõudu, mis muutudes
aktuaalseks, paiskub kui suurim himeer.

Meil on palju räägitud meie noorsoo saamatusest, nõrkusest.
Meie noorsool puuduvat idealism; kui seda ollagi, siis loobuda ta
sellest pea. Kas on see nii, ehk teisiti, pole siinkohal haruta, aga
et need argumendid nii naiivid, nii väiklased on, selle juures pole
kahelda. Meil katsutakse, meie rahvusidealistide poolt iseäranis,
mõnesuguste nähtuste seletuseks tuua argumente sageli teisejärgu
tähtsusega, argumente, mis oma korda olenevad teisist. Nii lei-
takse, et mõne hääliku teisega vahetumiseks, meie rahva loidus,
laiskus põhjuseks olnud, aga ei põhjendeta enam, mispärast muu-
tus meie rahvas loiuks ja laisaks. Sellega tahetakse muidugi meie
tahtejõudu, rahvustunnet suurenda, aga arvan, et see lootus asjata
on, ja et sarnane jutlustamine aiva demoraliseerib veel.

Et vähegi mõistatusele lähemale asuda, siis peaksime revi-
deerimisele võtma kõige päält kooliolud. Ja mis meie noortsugu nii
iseloomustab, see on just karakteri puudus, karakteritus. Kui
edasi võtame kausaalses järjekorras, siis jõuame, muidugi
palju kaugemale ja sügavamale. Oletes aga, et need sügavamad
majanduslikud põhjused, need „neetud olud“ igaveseks on pühi-
tud, siis peaksime vaatiskelema seda asutust, mis omab määratu
suure tähtsuse meie riikluse iseolemise idees, see on meie kool,
Eesti kool. Kui meil kõneldakse omapärasest kultuurist,
kunstist ja teadusest, — siis ärgu joostagu jälle ette, ärgu vaimus-
tetagu enne aega, ärgu loodetagu nii väiklaselt, ärgu loodagu õhu-
losse naiivsel kombel. Tahame olla tegevuses järjekindel, asugem
kõikide sündmuste algpõhjuse — meie koolikorralduse juure.

Praeguseid noorsoo teenusid, praegust helevuse tõusu, nooruse
vaimustuse tagajärgi hinnata on õieti raske. Kas meie leiame
noorsoo toimetustist tõendusi, mis lükkaks ümber talle ette-
heidet saamatuse ja nõrkuse? Kas näeme meie noorsoos
sümptoomi tema ärksamaks tegevuseks ja ideaalsemaks tulevi-
kuks? Sel silmapilgul on otsustamine muidugi raske ja võimatu.
Võimatu ja raske meie praeguse äärmiselt komplitseeritud seis-
korra, läbielamuste ja kõiksugu murrangute tagajärjel tekkinud sünd-
musist ja hingelisist pörutusist saadud defineerimatumast, amorfsest
sünteesist. Meie ei saa kuidagi objektiivselt hinnata nähtusi, ela-
des kaasa alati kõik sündmused, kuna tuleviku kriteeriumid käe-
pärast pole. Kas meie ületame naiivse arvamise tõulisest saama-
tusest, selle juures pole vist kahelda. Et meie neist shabloonidest

kõrgemale tõuseme, milledes pidime arenema senni, ka seejuures pole vist kellelgi tarvis kahelda. Selleks loodagu aga palju avaramad arenemisvõimalused, selleks loodagu mugavad stimuulid hõrnade hingehelbete harrastamiseks. Jälle jõuame välja koolikorralduse aluspõhjadeni mis määrab meile tulevikus nii mõnegi hääkäigu võimaluse. On tarvis sellekohast kasvatust ja võimete harimist, et meist saaksid inimesed, kes ei ütleks, et „vaim on küll valmis, kuid liha on nõder“. On ju teada, et sisu mitmesugusse vormi võime vajuta, sisu, mis alati on paindub. Paindub liiategi meie eestlaste juures, kes pole ajalookäigus omandand kindlaid hingeavalduste põhijooni, kel pole miski asjas traditsjoone; kõik, mis meie teeme ja tegema peame, on uus. Meie ajaloolised tingimused on olnd nii ebasoodsad karakteri jämedate joonte moodustamiseks. Alati oleme olnd miskisugune kultuuri äärismaa, kunagi pole meie täielikult inimsoo arenemisjärke läbieland, kõik need on olnd meelegeitlikud hüpped ja karged, ilma et me kunagi oleks omandand sellest kindlat taipu, ilma et oleksime säästnud kunagi kindla karakteri, kindlad ajaloolised jäljed. Seepärast on just karakteri puudus meie juures suureks miinuseks ja on selle järele karjuv tarve, missugust rahuldab hästi organiseeritud ja eneses kõiki võimatut mahutaja — kool.

II.

On tõesti üks raskeimaist probleemidest lahenda Eesti koolikorralduse küsimus. Sõnul seletamatu on tähtsus, millise omab kool, meie tulevase kultuuri eeldajana. Kindel on, et suurema tähtsuse omandab kool tulevikus, kui tal oli minevikus. Palju suurem tähtsus on koolil demokraatlikus riigis, kui kusagil teises ainuvõimu riigis. Temal lasuvad määratu suured kohustused. Demokraatlik riigikord loob avaramad võimalused inimeste tegevuseks. Nõuab aga kodanikeltki määratumaid tagatise, et need oskaks antud võimalused tõesti kultuuriliselt kasuta. Me näeme riikest, kes ammu saavutand demokraatliku korra, kaua aega püüsid seejuures, kui palju rõhku pannakse üksiku isiku kultuuriliseks kodanikuks kasvatamise pääle, kui palju nähakse vaeva ja kui palju kulutetakse riigikodaniku kasvatuseks. Seda enam peaks kodanikke kasvatus just meie juures tähelepanu leidma, meie, kes meie äsja orjusest vabastet, vaimu raskemaist kütketest vabastime, saime üleöö kultuurilisema riigikorra vabadeks kodanikeks.

Missugune traagiline on Eesti koolikorralduse ajalugu, seda teame meie väga hästi. Palju on sellest kõneldud ja paremuste poole püütud. Asjakäik aga hävitas hääd püüded ja ideed ja vaa-

tas nende pääle irooniliselt. Mäletame väga hästi, kui Venemaa rahvaste Õppiv Noorsugu 1905 a. demokraatlikkude nõuetega valit- suse poole pööris, ja kuidas siis valitsus samati neile nõuetele de- mokraatikkude sõnadega kirjutet ringkirjuga vastas, kuid vana si- suga. Mäletame ka viimseid võõraid valitsejaid Eestis, kes meie Õppiva Noorsoo parimad püüded paralliseerisid.

Nüüd aga seisab riigil ees suur ülesanne — koolikorraldamine vastavalt meie võimetele ja nõuetele, et kultiveerida nooruse hin- ges peituvaid varandusi. Sest ülesehitavast tööst võtavad osa kõik seltskonna kihid, sest seltskonnal ja ainult seltskonnal on ses asjas kaaluv sõna öelda.

Ses suhtes on meie noorsugu jällegi maha saanud, üleva asjaga on esimesena pannud tugevama aluspõhja koolikorraldusele. Ses asjas peame meie veelgi töötama, et viia lõpule ettevõet asi ja sääli juures olgu juhtlauseks meil :

„Eesti Noorsool olgu vabad arenemise võimalused, kõikide inimhinge võimete harmooniline edendamine, temal olgu võimalus vaba ilmavaate omandamiseks, noorsoost võrsugu kodanikud, osa- vad sotsiaalsete vahekordade süsteemi analüüsimiseks.“

Iga kodanik võtab osa oma kodumaa valitsemisest, seepärast ongi meie tähtsam kohustus valmistuda kandma seda suurt vastu- tust. Seepärast peab kool, kui niisugune, mitte kooli päralt olema, vaid kodaniku ettevalmistuseks tulevaseks seltskonnategelaseks. Kool peab olema see, kes seltskondlikud instinktid tulevases koda- nikus häratab, harrastab ja kultiveerib. Kool peab ise olema ühis- konna koopia, mis võetud väikses üksuses. Kool peab olema va- bariik. Eesti kool peab olema Eesti vabariik en miniature.

Meile, õppurkonnale, ehk öeldakse, et meie mitte õigel ko- hal oma abi ei paku, võib olla, öeldakse, et see ainult õpetajate ja pedagoogide asi on. Võib olla ongi see nii, aga siis küsime meie neilt, kas nemad tunnevad seda noortsugu mille kasuks nemad mõtleavad töötä. Õpetajad võivad ka õppurkonnast õppi, sest iga õpetaja peab oma õppurite, iga rahvas peab oma poegi hingeelu tundma. Ta peab tundma neid murrangute, mitmesuguste revo- lutsjonide, tagajärgi. Õpetajad peavad teadma, kui palju on noor- sugu suutnud säästa oma hingenoorusest, ja kui palju on annud revolutsioonid noorele hingele.

Selt seisukohalt peab tõepoolest tunnustama, et õppurkond on olnud ja on praegugi nähtav faktor koolielu organiseerimises.

Demokraatlik riik nõuab omilt kodanikelt palju rohkem, kui ehk seda mõnikord arvatakse. Demokraatlikus korras võivad väga palju kahju teha subjektiivsed isikulised pahad kalduvused iseäranis poliitiline apaatia, kui neid kohe maast madalast ei kärbita. Millega

utleb seleta niisugune naljakas Chicago „krahvkonna konvendi“ kokkuseade 1896 a. valimistel: 723 saadikust oli: 7 tapmises kohtulikult süüdistatult esinend, 10 tapmises kahtlustud, 36 trahvituid murdvarguse pärast, 3 taskuvarast, 7 kaardipõrguomanikku, 267 kelnerit*).

Seepärast peab kool mitte ainult riigivalitsuse korraga tutvustama, vaid just praktikas näitama kodaniku õigusi ja kohuseid ja seda just selles nooruse plastilises ajajärgus, kus kristalliseeruvad eluideaalid. Suured sõnad vabadus, vastutus peavad leidma juba koolipõlves kindla sisu hinges, aga mitte vaid välise kuju.

Siin peab meile appi tulema sotsiaal- ja riiklik-pedagoogilise kasvatusviisi paremad kogemused, mis on ses asjas saavutat teisis riikes. Siin kohal võiks nimeta Ameerika kooli omavalitsuse „School-city“-süsteemi, mis just sel otstarbel tekkis ja mainit asja oludest kui tõukest selle süsteemi põhjendamiseks mister Wiison Gilli poolt. Ja mitte ükski kooli omavalitsuse süsteemidest pole vist nii laiali lagunud kui just „School-city“ süsteem.

Kui suureks juba koolieas kodaniku tunne võib tõusta, seda näitab järgmine väljavõte sir A. Horsti referaadist rahvusvahelise moraalpedagoogika kongressil kooli omavalitsuse kohta; taräägib järgmiselt.

„Ma kuulasin, kui üks õppur mänguplatsil küsis nõu omalt kaasõppurilt konflikti lahendamiseks. Nimelt oli õppurile kästud tulla õpetaja juure, just samal ajal kui mängu juhataja, demokraatlikult valitud, tema edesimängimist nõudis. Ja siis soovitas kaasõppur edesimängida ja mitte õpetaja juure minna, sest et viimane ei saavat nii palju paha sünnita kui mängujuhataja.“ Ja see õpetaja pidi teisi teid leidma et eneselle seda usaldust võita, ja et mitte jääda üheks nn. väliseks võimuks, mis ei imponeeri usaldust henese vastu õppurites ja mille vastu õppurid ei tunne ühtki sümpaatiat, sest ei võta selle võimu sünnitusest osa. Aga terve ajalugu on täis seda sappi, mis on valatud sarnaste võimude vihkamiseks, mürgiks. Ja jäi ainult üks abinõu — koostöötamine võimu sünnituses. Loodi oma hääkorra distsipliin, mille alla igaüks hend painutab.“ Ja ainuke tee, mis on leidnud sotsiaal pedagoogiks ses küsimuses, on omavalitsus. See omavalitsus loob distsipliini, mis pole muud midagi kui kõige avaram vabadus. Pole väärimat arvamist, kui et distsipliin ja vabadus, distsipliin ja inimese väärtus rahustamatamad vaenlased on. Ainult sel teel on võimalik kultiveerida sotsiaalseid instinkte.

Kool peab andma n. n. „riiklik-kodaniku“ (staatsbürgerlich) kasvatus.

*) Wilhelm Hasbach: Die moderne Demokratie: eine politische Beschreibung, Jena bei Fischer 1912.

See nõuab hoolast uurimist ja tugevat „hingeorganisatsiooni“, mis kantakse üle poliitilisele mõtlemisele ja tundmisele, vastukaa- luks ühiskonna tsentropetaalistele tungidele, samatigi korpo- raatiiviste organisatsioonide magneedistele jõududele.

Juba valgustuse ajal ütles üks suur targe sõna: „Maailm tar- vitseb niisuguseid inimesi, kellel tõe ja õigluse igavesed printsiibid püsinud kindlad kui kalju.“

Alles hilja ilmutas üks kõrgem Austraalia vaimuliku seisuse edustaja P. Stefen õige sisuka raamatu: „Demokraatia ja karakter“. Raamat on huvitav just seepärast, et ta põhjeneb kõige eelkäivate demokraatiate vaatlemisel. Autor illustreerib näitustega demokraa- tilise edenemise eetilisi ohtusid, mitte seepärast, et olla demokraatia vastane, vaid et näidata enamuse tsäsarismi ja enamuse ees ku- mardamise tugeva vastukaalu tarvidust karakteri kultiveerimiseks. Ilma täitsa uue moraalse tugevuse, julguse, ilma sügava isikulise karakterita demokraatlik edenemine võib viia kurvale degenereeru- misele. Ses suhtes on meil tõepoolest tarvilik laienda äraandmise mõistet: Inime, kes sammub teatavates tegudes ühes massiga, kes lepib iga komitee revolutsiooniga, arvates fantastilisiks enese oma- tunde osutused, poliitik, kes alati sammub massiga, kodanik, kes vääramata seisab teo eest, mis omab populäärsuse — just need on argpüksid ja uue aja äraandjad.“ Ilma tugeva moraalse taga- seinata viib meid varsi demokraatlik edenemine kriisile, millisega aga kõik sennised absolutismist tingitud kriisid võrdu ei vea. Niisuguse kriisi ohud ähvardavad juba meist eelkäivaid demokraa- tiid ja seks tuleb aegsasti abinõudega varustuda. Võib olla, on aga karakter just esimesist ülal mainitud abinõudest.

Ikka tugevamini organiseerub mass, ikka ligemini töötavad ja elavad inimesed, asutetakse ikka sagedamini korporatiivseid organi- satsjoone, kes püüavad ikka sulged henese huvide ringis indiviidi ja selle omatunde, ja ikka iniponeerivamaks muutub tarve kaitseda seda isiku omatunnet kollektiivi arvamisist ja äritusist tugevate ja sügavalt põhjendat ideaalide moodustamisega. Ainult isiku karakteri kõvenemisega võib vastuseista igasuguste ühingute mõju- delle. Ka siia peab appi tulema sotsiaal-pedagoogika.

Niisugune peaks Eestigi vabariigis noorsoo vabaarenemine olema. Vaba arenemine olevikus ja üleüldise evolutsjonilise are- nemise võimalusiga garanteeritud. Senni on kütkestet noorsoo vaba vaim vormidesse, mis on püstitet vanemate küpsete arvamis- tel, seega halvates vaimu arenemise iga printsiipi. Tarvis on kas- vata kodanikke, kodanikke, kes kannaks ja ohverdaks oma energia küllustest teatava osa inimsoo arenemise altarile, kes oskaks hend kaitseda nüüdisaja komplitseeritud tsivilisatsioonil määratumaist

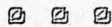

ohudest, kultiveerides individualismi, värsket originaalsust, värsket ja tervet usku maailma ja oma nooruse jõudesse.

Kaua on noorsugu koband pimeduses, olles juhtida vanadest, nüüd aga las jookseb ta põldudel heledail päivil ja vaatame, mis temast sünnib.

Meie vanad aga, selle asemel, et meid kollitada ja hend asjata vihastada, olgu vaatlejaiks ja imestajaiks meie noorte hingeelu uutele ja vaatlevaile avaldusile. Nemad olgu üllatava nähtuse tunnistajaiks — uue ja ülema inimtüübi sündimiselt.

Tartus, 7. mall 1919.

M. LEKSTEIN.

Meie õppiva noorsoo organisatsioonidest.

Ülemaalisel õppiva noorsoo kongressil sõeluti läbi palju küsimusi, mis puutuvad meie noorsoo organiseerimisse; võeti vastu koguni terve rida projekte, mille põhjal meie noorsugu peab organiseerima.

Kuid kõik need kavatsused ja vastuvõetud projektid kannavad üleüldist laadi: ülemaalse ja maakondade keskbüroode kaudu viisime meie läbi õppurite koonduse, häälekandja väljaandmisega kindlustasime selle ühenduse, õppurite omavalitsuse ja kooli nõukogudega tahtsime meie kooliolusid paranda j. n. e.

Vähe puudutati aga küsimusi meie noorsoo organisatsioonidest, olgugi, et kongressil pea pooled saadikud õppurite ringe ja ühinguid edustasid. Nüüd, kus meie õppurite ringidel, ühingutel avarad väljavaated, laiad tööpõllud ees seisavad, ei saa meie omas häälekandjas noorsoo organisatsioonide küsimusest vaikides mööda minna.

Et meie noorsoo organisatsioonidel kooli kõrval õppurite arenemise ja eneseharimise suhtes väga suur tähtsus on ja kahtlemata tulevikuski saab olema — seda ei saa keegi eitada; vähemalt senni mitte, kunni meie koolid püsivad klassilisel alusel, kus esimesel kohal on mõistuse arendamine, aga mitte teaduste omandamine ja nende kasutamine. Noorsoo arenemis loos on organisatsioon see koht, kus õppur õpib iseseisvalt töötama ja mõtlema; ainult organisatsioon võimaldab leida, õppurile tema huvidele kohast tööd, neid huvisid vastastikkusel mõjul veel suurendes; pääasjalikult organisatsioonides avanevad õppuri silmad koolis omandet ühekülgiste ja puudulike teadmiste katte alt, saades tõuke eneseharimisele ja avarama silmaringi omandamisele.

Kui meie asume lähemale noorsoo organisatsioonide vaatlemisele, siis avaneb, peab ütlema kole kirju pilt. Neid on peaaegu võimatu tüüpide alla painuta.

Esiteks on meil organisatsioon (Noorsoo Liit), kes üle maa tahab ajada omad juured laiali. Siis on meil suuremis linnus koolidevahelised kirjanduslised ja eueseharimise ringid, siis veel ühingu, kes ainult teatava kooli juures funktsioneerivad ja viimaks koolidest kaugemal seisvad õppurite ringid, kus liigende ilmavaated teatava poliitilise partei seisukohast piiratud on. Võiks veel juure lisada, et tuleb nähtusi ette, kus üheainsa kooli juures kolm kirjanduslikku ringi töötavad.

Selle kirju pildi kaitseks võib ainult nii palju tähenda, et meie noorsoo organisatsioonid kutsuti ellu suuremalt jaolt kõik minevikus, kus meil valitsesid ebaloosulised tingimused ja olud. Aga nüüd on ajad ja olud muutunud: meie organisatsiooni ümbritseb roosilise väljavaatega tulevik. Nüüd tuleks tingimata nende revideerimisele asuda, tuleks neid aja ja olude kohaselt uuenda, tuleks kõrvalda need pahed, mis nad minevikust on pärinud.

Selleks tahan siinsamas esimesi samme astuda. Minevikus oli vähegi sruusaadav meie organisatsioonide mitmekesisus. Meil oli poliitiline surve — see sünnitas põrandaalused poliitilised ringid, meid taheti ümberrahvustada — see andis meie organisatsioonidele rahvusliku ilme, koolides valitsesid ebaloosulised tingimused — see sundis noortsugu väljaspool kooli organisatsiooni looma, mis oma huvige kohaselt töötama ja neid teadmisi omandama, mis kooli kullisside taha peitis. Aga nüüd, kus meil ei ole enam pooliitilist survet, rahvuslikku rõhumist, kus on loota, et kooli olud saavad paranema — nüüd peaks kindlasti meie organisatsioonidest kaduma minevikust päritud pahed; meie noorsugu peaks asuma enam vähem ühiselle platformile, mille põhjal meie organisatsioonid võiksid mitu korda edukamalt tegevad olla kui senni.

Esimene ebanähtus, mis meie minevikust oleme pärinud, ja mis väga teravalt meie organisatsioonide juures silma torkab, on kinnine omaette töötamine, tühised omavahelised hõõrumised ja jõu killustamine. Tõsi küll — eestlane on juba oma iseloomu poolest kinnine: tema ei salli ühistööd; sagedasti ei saa kaks vendagi ühel põllul töötada. Kuid meie noorte juures peaks kaduma see nähtus.

Kinnine omaette töötamine oli arusaadav minevikus, kus ei olnud võimalust laiemal alusel töötada, kus meie organisatsioonid ägasid küll kooli, küll administratiiviste valitsuste karmuste all. Aga nüüd on ajad ja olud saayutanud meile koguni teistsugused tingimused. Aeg on kätte jõudnud, et meie organisatsioonid purustaks need „Hiina müürid“, mis meid senni üksteisest lahutasid, ja asuk-

sid omavahelisse läbikäimisse ja ühiste ettevõtete kallale, nagu õppurite raamatukogu, lugemislaua j. n. e, korraldusele, mis ühele organisatsioonile üle jõu käib. *)

Teine pahe, mis meie organisatsioonid minevikust pärinud, on kitsarinnalus, liigende vaadete piiramine teatava poliitilise partei seisukohast. Minevikus oli see jällegi mõistetav, sest meil oli poliitiline surve, õppuritel ei olnud võimalust avalikult poliitilisest elust osa võtta: nemad oiid sunnitud omavahelisi poliitilisi ringe asutama. Mitmesuguste vaadetega isikud muidugi ühe mütsi all kaua ei saanud töötada, ringes tekkisid lõhed, mille tagajärjel võrsusid organisatsioonid, kes oma liigende ilmavaadet olid sunnitud teatavate poliitiliste parteide seisukohast piirama, et edespäiseid lõhesid ära hoida.

Võib olla mitmed saavad minu väitest nõnda aru, et mina tahan õppuritele keelda poliitilisest elust osavõtmise. Just vastuoksa: lõpulikult kujunenud vaadetega õppurid võivad täiel mõõdul parteiliseat elust osavõtta; aga selleks otstarbeks ei tohi kooli juures poliitilisi partei-ringe asuta, mis kahtlemata halvasti mõjuvad noorte, vähem arenenud liigende pääle, kelle ilmavaade ei ole veel lõpulikult kujunenud. Kristalliseerunud vaadetega õppur võib poliitilisse parteisse astuda, kus ta mitu korda kasulikum võib olla omile mõtteosalisile, kui kooli kitsarinnalises ringis. Noor õppur võib erapooletult, ilma välise mõjuta oma ilmavaadet arenda ainult neis eneseharimisinges, mis seisavad laiemal alusel ega piira omade liigende vaateid teatava poliitilise partei seisukohalt.

Sellepärast peaks kaduma kitsarinnalsus, vaadete piiramine, niisugused sihid, nagu X eneseharimise ring omaks on tunnistanud: „Kasvata enese ümber koondunud noortest kodanikke, kes halastamata võitlust peaksid iga rõhumise, vägivalda ja eksploatatsiooni vastu**), mis, võib olla, liiderite vastutahtmist on muutnud nende eneseharimise ringi poliitiliseks parteiks***).

Seda kõike arvesse võttes võib meie elujõulisemaid õpilasorganisatsjoone kahe tüübi alla painuta. Esimene elujõuline tüüp oleks koolide juures funktsioneerivad organisatsioonid, kus õppurid

---

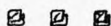
*) Väga teravalt torkab silma kinnine omaette töötamine ja jõu killustamine kohalikus X keskkoolis, kus funktsioneerivad kolm kirjanduslikku ringi. Arusaadav, et töö oleks mitu korda produktiivsem, kui need ringid ühineks. Neil ringidel on igalühel veel omad osakonnad, nagu spordi, maalikunsti, teaduse j. n. e., ei saa aru miks need osakonnad oma jõudu killustavad ja mitte ühiseks spordi, maali, teaduse j. n. e. ringideks ei liitu, veel parem ülelinnaliselt.

**) Võitlus iga rõhumise, vägivalda ja eksploatatsiooni vastu pole ju mingi üksiku poliitilise erakonna nõue, vaid õieti üldinimliku moraali kategooriline imperatiiv, tingimatu sundmus. Seda ei tohiks ühelegi isikule ega rühmale ette heita, vaid pigemini hääks kiita.

V. Ernits.

***) Vähegi mõistetavad oleks niisugused sihid poliitilistel ringel.

täiendust leiaks neis teaduste harudes ja küsimustes, mida kool ei suuda pakku. Teine tüüp oleks koolidevahelised või koguni ülemaalsed organisatsioonid, kes täiesti laial alusel seisavad. Esimese tüübi alla käivate organisatsioonide siht oleks enese, kui indiviidi arendamine ja täiendamine, teise tüübi siht aga — noorsoo, kui massi vaimline kasvatamine ja juhtimine.

A.

Meie tuleviku kool*).

Mõlemil Tartus ärapeetud Öppiva noorsoo kongressil tekkis õige kärrikas küsimus: kas võivad rühmad oma esitajaid kongressile saata, või mitte; õpilased olevat ju nii kui nii klassides esitud. Tartu kongressil võitsid rühmade saadikud ja koguni nõudsid, et, kuna klassid Tartu Öppiva noorsoo kongressile iga 50 õpilase kohta ühe saadiku saadavad, rühmad, kui vaimliselt rohkem arenend isikuist koosseisvad, iga 25 õpilase kohta ühe saadiku saadaksid; muidu ei saavat rühmad endi huvitsid sugugi kaitsta; klassis olevat enamuses n. n. mass.

Ülemaalsel Öppiva noorsoo kongressil tuli küsimus jälle päevakorda. „Väljamaalased“ — kui nii nimetada tohib — nõudsid õige ägedalt, et ainult koolid saadikuid saadaks, mitte ühingud, vastasel korral saaksid isikud mitte ainult 2—3, vaid ka koguni 7 kohas esitud, tähendab, ühel isikul oleks mitu häält. Mõisteti hukka nende vaimliselt rohkem arenenud isikute diktatuur teiste üle. See olevat ju avalik demokraatiale vastu nägu löömine.

Muidugi on ülekohus neil „vaimliselt rohkem arenend“ isikul enda diktatuuri teiste üle maksma panna, ülekohus ühel isikul mitut häält nõuda. See on sotsiaalse ilmakorra eitamine, mille poole peaks püüdma ometi meie haritud element.

Kes, millised olud on ses süüdi (süüdi otsitaks igalt poolt), et ühingud ja rühmad ligikaudu sama palju saadikuid kongressile saatsid, kui koolid? Kerge ju vastust leida: üks ühingud, kes saadikud saatsid.

---

*) Toimetuse ei ole kõigi esitatud mõtetega nõus, kuid avaldab selle kirjutuse siiski, kuna ta usub, et selle mõttelised kõrvalekaldumised teistele tõuke annavad nende küsimuste sügavamaks läbiarutamiseks ja eksimõtete õiendamiseks.

Vale. Süüdi on olud, mis sundisid õpilasi rühmi looma, süüdi meie arenematud, vannuil põhjusemõttele põhjenevad koolid.

„Kuidas? koolid on ju täitsa ajanõuetele vastavalt muudetud, kus on endine distsipliin?, missugused vabad olud on meil koolides“, ütleb vast, end täiesie õigustet tundes, mõni vormitud ajuga isand. Ja, miks mitte, meil on ju emakeelne kool j.n.e. Jah, emakeelne kool ja muud vast mitte midagi.

Pääle Vene revolutsiooni, iseäranis aga Eesti Vabariigi päivil, tulid koolides vabamad olud, kuid kool ei muutunud „vabariigiks“. Aleksander II. kuulutas vabaduse, kuid vabariiki ei võidud uneski näha.

Kõik on alles jäänud ses oma algusega ligi keskaega ulatavas koolis: põhjusemõtted, kord, kombed, moraal; kõik see iganenud puru. See on ju loomulik, et meil on koolides õppekeeleks rahva, pääle riigikeel. Või arvatakse, et sest küllalt on kooli uuenduseks, kui igasugused kehalised karistused (nurgasseismist tarvitakse nüüdki) ja vaimlised kitsendused kadunud. Neid on aeg kaotanud. Kus on siis need uuendused?

Milline vabariik on loodud monarhilise riigi seadustega?

Koolid peaks ümber loodama. Peaks kujunema koguni uus kool uute põhjusemõtete, uue vaba korraga. Peaksid kaduma kloostrid.

Ses koolis ei mõistnud õpetaja õpilast. Nad olid võõrad, ei, rohkem: nad olid otsekohesed vaenlased üksteisele, on seda praegugi. Õpilane püüab õpetajat igal võimalusel petta, et aga häd numrbit saada ja õpetaja peab, et end mitte tüssata lasta, salapolitseiniku osa mängima. Nad on põlised vaenlased. Vaenlane ei usalda vaenlast milleski, samuti õpilane õpetajat: millist vilja võib kanda säärane kooli töö? Õpetaja peab korra loomiseks valjud abinõud tarvitusele võtma; see läheb tal aga harvadel juhustel korda. Kui korda ei rikkuta avalikult, siis ometi salaja.

Katsed on mõnes koolis näitanud, et õpilased koolides ise kõige parema korra suudavad luua, maksma pannes endi poolt väljatõtatud kodukorrad. Mitte õpetajale pole kahju see, kui kooli tööd takistakse: kahju saaja on õpilane. Seks peab ka õpilane ise (ma räägin keskkoolist) kooli korra looma. Õpetaja ja õpilase vahelkord peaks muutuma. Õpetaja ei oleks koolis ainuke mõõduandev isik. Ta peaks olema: 1) tunniandja, 2) isalik juhataja, vanem õpilaskonnas. Õpetaja käes ei tohiks olla ei karistav ega täidesaadev võim; see läheks klassi ja nõukogudele üle. On palju õpetajaid, kes ennem iga teise ameti peale kõlbab, ainult õpetajaks mitte, iseäranis palju oli sarnaseid vene valitsuse ajal; ta on närviline, tige, hoolimatu, tihti toores isik, eht Vene „чиновник“,

nagu nad kõik enamuses. Niisugune isik teab: 1) et ta palka saab, 2) et ta on piiramata isevalitseja koolis. Selleks piiramiseks on tarvilik õpilasel õigus õpetaja valimisest osa võtta. „See kõik oleks ju lausa häbematus!“ ütlevad vanad nüüd vihaga. Vanad on alati olnud suurimad uuenduste vastand. „Kui mitte õpetajad, siis peaks ometi vanemate nõukogu koolis ainus mõõduandev olema“, nõutaks vast ka vanemate nõukogu ei või ainu võimaline kooliasjade korraldaja ja otsustaja olla vanad tihti liig vanameelsed. Tihti on „muna targem, kui kana“. Kooli korralduse asjus peaks olema kolmelt poolt mingi kokkulepe.

Keskkool ei tohi olla enam nii kitsarinnaline kui senni. Ta peab aitama kasvata iseseisvaid kodanikke. Metsanurga ütelust mässavale merele lastud tüürita laevukestest võiks tarvitada kaunis tabavalt suure hulga keskkooli lõpetajate kohta, kes kusagil rühmis pole tegevad olnud. Nad teavad ainult seda õpeainet, mis klassis läbi minnakse. Elu tunnevad nad liig vähe, on nad ju senni kõrval seisnud poliitikast ja avalikust elust. Kool on olnud vabrik, mis muutis õpilaste pääajusid enda kindla vormi järgi. Vabast arenemisest polnud juttugi. Kuid vormitud pääajuga isikud on ühekülgsed, vanameelsed, igavad.

Miks on paljudes õpilaste ühingute põhjuskirjades punkt: „Areneda alades, mis kool kõrvale jätab?“ Mis sunnib õpilasi rühmi looma, mis suurema eduga töötama, kui koolis? Sest et kool senni õpilaste huvisid pole suutnud rahulda. Vaatame, missugustel sihtidel on asutet meie ühingud, rühmad; põhjuskirjades seisab igalpool: et ennast täiendada kirjanduses, teadustes, kunstis, muusikas, poliitikas, majandusteaduses, spordis jne. ja arenda endid mis alades. Kõik vähegi ärksamad õpilased koonduvad rühmisse, tähendab see tee on neil nende vabaks arenemiseks, õppimiseks tarvilik, see on õige tee.

Umbes niisugusel alusel peaks uuendatama meie kool, millel oleks omad kodukorrad. Keskkool peaks olema seltsimehelik õpilaste kogu, mis rahuldaks enam-vähem õpilaste huvisid. Siis poleks tarvidust enam ühingute järele. Neil oleks ainult mõte väljaspool õppurkonda, poliitiliste põhjused juures. Sennine ühing, rühm on olnud ebaarenemine, mis kujunes loomulikult sarnase kooli kõrval. Ei tarvitse arvesse võtta, et praegu paljud ühingud viiratsuvad. Rühmis võivad õpitand tööta ainult õppimisest vabal ajal.

Ehk arvatakse siiski, et õpilased ei suuda ise korda luua, sest klassis on enam n. n. massil — mis korda suudab see luua? Ometi on kord mõnes koolis selkombel loodud, mis ka kestvaiks on jäänud, sest ta põhjeneb reaalsel alusel, kuna õpilane mõistab

õpilast paremini, kui õpetaja. On ju ühinguteski tihti palju massi, kuid mis suudab see ühingat tema tegevuses takista. Kõik korraldus ja juhtimine on senni ikka enam mõtleva elemendi käes olnud, ka edaspidi jääb see nii. Usun siiski, et, enne kui uued koolid formeeritaks, palju korda saavad vahelduma talv ja suvi (õpilasel on ainult kaks aastaaega).

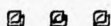
Koolidel peaks algama uus ajajärk, nagu peaks algama see ajaloo ilmasõjaga

Meil õpilastel on haridust tarvis, meil on kooli järele otsekohene tarve, sellepärast peaksime ise nõudma kooli uuendust.

Ei sea ma otsekoheseid nõudeid üles, nagu vast mu kirjutust mõistetakse. Tahan ainult seleta, kui tarvilik meil kooli uuendus.

Las tulla enne laiemates hulkades tarve uue kooli järele, siis võib juba nõuetega esineda.

4. V. 19.

VALGE LEHT.

Poliitilised ringid õppurkonnas.

Iga riik loob teataval vabadusastmel omale vastava kooli. Kool on ikka sarnane asutus olnud, kus kõige revolutsioonilisemad elemendid võrsusid. Kuid riigile ei meeldi revolutsioon ja sellepärast dikteerib ta koolile omad seadused ja määrused, mis ohvri-meelist ja edasitõttavat noorsugu sulaks ehk lämmataks. Nii, näituseks, tehti Vene koolis kõik, et õppurit vaimliselt hävita, et ta kooli lõpetamisel püüaks „olla nagu kõik“, et ta saaks mingisuguseks tahtetuks ja tundetuks närtsuks, mida viska kuhu tahad, aga tal on ikkagi säääl hää. Kool oli hall vabrik, mis samu halle inimesi ilma saatis, kelledel silmad ei näinud, kõrvad ei kuulnud ega süda ei tuksunud. Pääle klassi töö — on ju teada, kui sihilik ja iganud see oli — ei lubatud mingit muud eluavaldust. Nõrgemad lämbusid ja luitusid; ainult üksikud jõudsid eluõhku alal hoida ja asusid põranda alla.

Nüüd ei ole aga enam tarvis põrandaalust tegevust, sest on kuulutatud vabadused, mis seda avalikkuses võimaldavad, ehk küll senine Ajutine Valitsus palju õppurid „mulsuse“ pärast türmidesse ja sunnitööle on saatnud. Kuid loodame siiski, et põranda all algatud tööd avalikult ja seaduse kaitse all jätkata võime.

Valdavam osa sest tööst oli majandus-teaduslik poliitiline. Tahaksin paari sõnaga tähendada, kas niisugused ringid õppurkonnas on soovitatavad ja kas neile tulev kool eluõigust peaks andma või mitte.

Üks suuremaid puudusid endises (ka praeguses) koolis oli tema isoleeritud seisukord elust. Ei lepitud sellega, et õppur ümb-
rusest lahutati, vaid ka muid teadmisi ja mõisteid anti nii edasi,
nagu poleks neil meiega ega me eluga midagi tegemist, vaid et
seda on targad mehed kokku seadnud, nagu seadsid prohvetid püha-
kirja kokku jumala inspiratsiooni mõjul. Kõneldi ja õpetati paljugi,
kuid see kõik oli abstraheritud ja laiaili pillatud analüüsis, mida
pärast elus vaevalt keegi tarvita oskas. Arusaadav ju, et koolist
pääsnud õppurid meil samuti kõneldid, nagu Ilja Oblomov: „На
что мне геометрия, на что мне история!“ Ei osatud saadud
teadmisi kuskil tarvita, ei suudetud ümbritsevaid nähtusi mõista;
vähem veel hinnata. Kuid see on seisaku ehk regressi tunnismärk.
Tulevase kooli töö peab aga just vastupidine olema — kasvata
inimesi, kes ümbritsevat elu ja selle nähtusi mõistavad, hindavad
ja neid ühele ehk teisele poole püüavad ja suudavad juhti. Ainult
sarnane inimene on kodaniku nime väärt ja suudab tema kohuseid
täita ja ainult sarnane inimene elab inimeseväärilist, loomast kõr-
gemat elu.

Kuidas seda aga teosta?

Kõige päält tuleb õpetus lähenda elule ja loodusele ja tuleb
õppuritele võimalikuks teha sest huvitud olla. Kui meil on huvi
ühest asjast, siis püüame seda ka mõista. Et aga ümbritsevat elu
ja selle nähtusi kuidagi mõista, selleks peame kõik omad teadmised
ja oskuse esile tooma, neid valima ja praktiseerima. Ja mis prak-
tikal omandud — see jääb kauaks ajaks. Selleks on kõige pare-
mad ja avaramad võimalused ühiskondlikkude ja majanduslikkude
küsimuste harutamisel. Selleks on kõige rohkem huvi, selleks on
kõige rohkem ainet ja siis on jõu pingutus kõige suurem ja viljakam.

Õeldakse, noortel ei maksa end poliitikasse segada. Kuid ma
ütlen: noored ei saa loobuda poliitikast juba sellepärast, et nad
noored on. Noored on osavõtlikud ja huvitud kõigest. Ja kas
peame endis ikka ja ikka koguneva energia maha matma; kuhu
peame omad otsivad mõtted ja pilgud pöörma, mis igal sammul
uusi ja uusi jõledusi avavad ja kas peame tulevikule tuikava sü-
dame tule ja rauaga hukkama, et sellest kõigest mitte valu ja viha
tunda! Ei, oma loomu vastu me ei jõua ja seda me ka ei tahagi.
Ja me suudame ka õiglasemalt hinnata, sest meis ei ole veel nii
palju eeldusi valele ja kavalusele, nagu vanadel, ei pea me ka
omakasust lugu.

Tõsi küll, et ühiskondlikke küsimusi ei ole kerge otsustada.
See on aga ainult meie kasuks. Kõik teadused vaatlevad ainult
ühte — elu ja selle tingimisi kausaalses järjekorras, minnes välja
inimesest — iga üks omalt kohalt ja omast küljest. Näituseks,

vaadeldakse elu looduslooliselt, ajalooliselt, ühiskondlikult j. n. e. seisukohalt. Et aga tervet mõista, on vähe tema laiali pillatud osade mõistmisest. Neid on tarvis veel ühenda, siduda. Ja selleks on kõige parem haruta ühiskondlikke ja majanduslikke küsimusi, sest siin tuleb ühe küsimuse juures mitut teadusharu tarvita, tuleb koolis saadud mõisteid sünteseerida. Siin viiakse, näituseks, paremaks arusaamiseks mõnigi ajaloo või ühiskonna protsessi säädus matemaatilisele formelile, tarvitakse bioloogilisi aksioome, omapärasust, hingeelu ja moraali arvesse võttes. Nii õpivad ka noored oma jõudu ja aega vaimlistele huvidele kulutama. Niisuguste küsimuste käsitlelusel seiguvad kombelised mõisted, tärkavad ja karastuvad ideaalid. Siis ei tule enam kaebada meie noorsoo vaimuvae suse ja saamatuseste üle, vaid tõusevad hulgana, kes Viru Lauliku sõnul ütlevad:

„Tormi käes langevad tamme puud —
Aga mehed seisavad aatele truud . . .“

Oigu veel tähendud, et suurem osa meie noorsoo põrandaalust ringest olid poliitilised ja majandusteaduslikud. Need ringid olid kõige elujõulisemad ja teguvõimsamad ja just neis ringes olid koondunud arenud õppurid. Ja samuti on see ka mujal olnud.

Ülalmainitud ringe mõtlin kui erapooletuid parteilises mõttes. Siin istuksid noored № 1 kunni peaaegu tosinani, kui seda vanade järele määrata — äärmusest äärmuseni. Nii saaks iga küsimus pro ja contra valgustud, ja noored kodanikud õpiksid iseseisvalt otsustama, mis ju ütle mata tähtis. Nad õpiksid ka omi vastaseid õigelt hindama ja neist lugu pidama.

Edasi tõuseb küsimus, — kas õppurid ei peaks omi poliitiliste parteide organisatsjoone looma? Selle peale peab vastama, et see mitte iga kord soovitav pole. Partei liige võib ainult see olla, kelie ilmavaade juba teatava küpsuseni on jõudnud ja see vastab partei ideoloogiale ja taktikale. Et aga paljude, iseäranis sotsialistlikkude poliitiliste parteide ideoloogia, paljude teadusharude pääle toetes, isegi kunni gnoseoloogiani ja teiste filosoofiliste distsipliinideni ulatab, siis on selle omandamine kaunis raske ja parteisse astumine kannaks rohkem masselist, teadmatut laadi. See annaks aga ainult halbu tagajärgi. Kui aga õppuril on ilmavaade, siis võib ta väljaspool kooli asuvasse poliitilise partei organisatsjooni astuda. Nii ei oleks ülearust jõudude killustust. Kui aga kuskil koolis on rohkesti arenud õppurid ja nad süm patiseerivad mõnele poliitilistele parteile, siis peaks neil võimalik olema selle partei organisatsjooni luua.

Ülemaalisel kongressil.

F ö l j e t o n .

Nagu kõigil suuril, pörutavil sündmusil, olid selgi tormi kuulutavad eeljuhtumused:

Kõik „imevad lapsed“ said korraga leivasööjaiks, õpparid sattusid ärevusse, toimetuste paberikorvid kuhjusid kongressi korraldava toimekonna palvetest, „auväärt“ lehes ainult kongressi aega teatada, kuid mis ruumipuudusel välja pidid jääma, kuna teated vargustest, tapmistest jm. erakorraliselt kasvasid, mida jällegi kongressieelse äreva meeleolu arvele tuleb panna.

Ülirahvuslik Rahvuslik Noorsoo Liit häbenes oma nime ja ristis enda „Lihtsalt Rahvuslikuks Liiduks“ milles midagi imestada pole, kui mäletada, et ka „Maaliidust“ enne valimisi „Tööliit“ sai.

„Kraaksujad Varesed,“ halekuulsa „Viguri“ toimetajaga, kes „Õppuri“ pääle kraaksuma harjunud, eesotsas, pidasid vilekontserdi proove, kuna nõudmine vilede järele arukordselt kasvas, olgugi, et pajukoore lahtiminekut varsti oodata võis.

Veolas kokku teelimisi Kongressi ilusate naisaadikute pääle: mõni diktaator nõudis neid tervelt üheksa. Üleüldine ootus ning ärevus.

Esimeste saadikute päralejõudmisega algas nende tutvustamine võilusväljaga, s. o. Tartuga. Tutvustajatest on „väljamaalased“ iseäranis tänu võlgu ühele „nooremale kraaksujale varesele“, kes selle raske ülesande vabatahtlikult oma kanda oli võtnud, ning mille täitmisega ta ka hiilgavalt toime sai, kuna ta kui targana varesena kõik tundis ja teadis, iseäranis seda, mis Naisseltsi kohvireseptisse puutus.

Ja siis algas. Kongressimajas äge tammumine tähtsate nägudega. Liiguvad Rahvusliku Liidu ning „Vareste“ kiirkäskjalad ning hingedepüüdjad. Istumissaali vastu on Rahvuslik Liit büroo üleslõõnud, kus õigeusklikud rahvustalled sinise märgiga mitteliidulistest sikkudest lahutatakse ja neile liidulised valimisnimekirjad kätte antakse, mida kadunu „Viguri“ toimetaja siia ülekantud „Viguri“ trükikojas „trikib“. Juba löödateks loetud „sikud“ longivad kurvalt ringi.

Esimene päev: kõigi ootuste pääle vaatamata mitte midagi pörutavat: valimised, magedad õnesoovid, leiged aruanded, siis veel hullpöörased klassinõukogud endi saadikutega õpparite Nõukokku, mida — o jeerum — isegi säälolevad õpparid — päda-gooigid toetasid, — ja kõik.

Teine päev: Nõukogude jandi järg, paragrahvid, punktid jne. jne.

Kuid siis: väljamaalased soovivad valimisi. Sää! kraaksub aga „vanem vares“ ja Rahvusliku Liidu võõrasisa, et: „See ei lähe!“: hingedepüüdmine pole veel lõpul ja Liidul pole veel kõigi kohtade tarvis kandidaate, kuna paratamatult ometi ainult liitlased valitud võivad saada. Otsustatakse siiski valida ja antakse vaheaeg — Liidule nimekirja trükkimiseks. Ja see vaheaeg sai saatuslikuks: kõik mitteliitlased, nähes R. L. viimse kohani täidetud nimekirja, ütlesid: „Nii ei lähe see teps mitte enam“ — ning asusid pidama kurja nõu. Ning kui siis asuti arvustama ülessäetud kandidaate, teadis ütelda Narva saadik, kel lelledelt päritud poliitiliselt ja parteiliselt seletatud vaim, et Käsebier olla „Vares“ ja kraaksubvat ainult vareste ning liitude kasuks. Ja Juhanson pidi Käsebieri arvates olema nii kitsa rinnaga et tal Liidu „laiad“ aated rinnust teps alla ei mahu. Kuuski polnud Reintal näinud Rahvuslikus Liidus ning Elken toimetanud „Vigurit“ — ütles Juhanson. Ning kui Juhanson avas suu Vaabeli kiituseks, siis tõstis „vanem kraaksuja“ vilepilli nokka ning vilistas, et kraaksuks terve kraaksujate koor.

Kuid Tallinnlased, kel polnud arusaamist sest linnulikust muusikast, lahkusid protesteerides saalist. Ja vaata, sää! tõstis purjed ka „Hõislehist Lennok“, tüüris koridori, ning nelikümmend temaga, — ja jäid saali kaksikümmend ja üks kaheksastkümnest kahest.

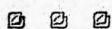
Käsebier aga heideti presiidiumist, diktaatorid tülgestasid ta päevakäsuga, ning, lollustest lollem — Käsebier jäi Keskbüroo uksetaha.

Kolmas päev: valimiste jätk, sikkude võiduga enamasti. Siis järgnesid E. N. R. Liidu jutlused Rahvuslikust Liidust, Eesti ajaloost ning kodumaa tundmaõppimisest — asjad, mis algusest saadik Liidu programmis seisnud, kuna Liit nende õndsakstegevasse imevække usub, arvates, et ilm saab paradiisiks ja iga proletaarlanegi rahvuslaseks, kui ta teab, et Meinhard oli esimene papp Maarjamaal ja et kiisad Virtsjärvest tulevad — olgugi, et nad sellega veel igamehe suhu ei tule.

Vaabel sõimas veel tantsujüngrid ja hindas tartlasi ning nende kunsti. Kilulinna saadik: Tartus luuletatavat ainult halglasest, jõuetust noorusearmastusest. Muidugi: ärilise kilulinna kilukaupmehed on hoopis praktilisemad.

Vaheajal tehti päevapiltlik ülesvõte kongressiaegsest „sinise ja punase lille sõjast“.

Lõpuks astuti veel samme sõjaministeeriumi ülevõtmiseks, sooviti õppurkonnale, kongressile, teistele ja iseendale õnne ning lahuti teadmises, et käesolev kongress oli ikkagi mitte niipalju „imevate laste“, kui „kraaksujate vareste“ kongress.

„Uudismaa“ 1—2.

Tahan võtta käesolevat vihku peajasjalikult ilukirjanduslikust küljest. Kui seda läbi lehitseda, siis võib juba kaunis selge pildi saada Tartu noorte kirjanduslisist püüdeist ja taotlusist. Silma paisatab kõige päält see, et siin valitsevad needsamad tendentsid, tundub sellesama voolu ülevõime, mis nüüd nii laialt on hakkanud maad võtma me praeguses Eesti ilukirjanduses — Siurutamine. Vaata, kuhu tahad, igalpool vahib vastu seesama Siuru ja Siuru, ilma milleta nüüdsel ajal ülepää näib võimatu olevat läbiajada. Nagu Siuru albumites esimesel ja kõige tähtsamal paigal seisab ikka ja alati lüürika, nii ka siin. Õige suure ja kaaluva osa vihust moodustavad nimelt laulud, hääd ja halvad segamini, nagu see esimeses numbris arusaadav; enamalt jaolt seisavad nad Siuru ja osalt Noor-Eesti autorite otsekohese mõju all, nagu see ka teisiti olla ei või, kuna meil praegu ju pääle nende kahe rühma autorite tõsist kirjandust olemas ei olegi. Iseäranis mis vormisse puutub, siis ei ole nüüdsel ajal sugugi mõeldav neist vooludest mööda minna ja keelduda nende poolt ülesseatud nõutest sel alal. Nii siis ei võinud ka „Uudismaa“ autorid ajast maha jääda ja hakkata omis tõis tarvitusele võtma enneveeuputuse aegist konarlist keelt, mis tarvitati Eesti ilukirjanduses ja lüürikas enne esimese „Noor-Eesti“ albumi ja Suitsu „Elu tule“ ilmumist. Kõik rütmi ja riimi rikastused ja peenendused, mis viimasel ajal esinenud, kasutakse endi teoste tasapinna tõstmiseks ja varjundi rohkuse suurendamiseks ära. Muidugi ei võis seda mitte kõigi „Uudismaas“ avaldud tööde kohta ütelda, sest on nende hulgas ka sarnaseid, mis näivad ikka veel tahtvad käia endist, ammu mahajäetud ja rohtunud ärkamisaja laulikute rada.

Hakkame üksikuid palasid silmitsama. Kõige päält proloog kirjutud „Ramle“ varjunime all töötava autori poolt, tahab ta präludiumina meid kohe ümbritseda mingi vaimustud, üleva õhukonnaga meele tuletavaga Gustav Suitsu esimeste algajakatsete tooni. Samad riimid, samad sõnad, samad ütelused ja kõnekäänud, kuid ilma „Elu tule“ autorile omase hoo ja suurepäralise noorusentusiasmita. Kahvatanud, kulunud võrdlused ja riimid ei lase silme ette kerkida ühtegi elavad kuju, hõõguvad värvi. Vana laul vanas kuues ei paku enam mingit huvitust, ta jätab külmaks ja

osavõtmatuks. Ka järgmine pala, Valde Valjula tervitus „Uudis-
maale“, ei näita iseäralist andi ja tarvitab endiseid võtteid. Need-
samad ammu tuntud ja ammu läilaks läinud riimid „meri“ ja
„veri“, „öö“ ja „töö“, „keeled“ ja „meeled“, „jõud“ ja „sõud“,
mis nii sagedase kordamise tõttu juba otse võimatuks muutund
ja millede tarvituselevõtmine autori osavusest ja leidlikkusest iga-
tahes kõige paremat tunnistust ei anna. Seda võib võtta ainult
kui esimest katset (kirjandusepõllul; sarnasene oleks ta igatahes
juba kaunis tähelepanemisväär, kuid veidi kõrgemast vaatepunk-
tist hinnates ei või muud kui peab sest mõõda minnes teiste palade
vaatlemisele asuma, otsides säält peenemat ja sügavamat vormi-
tunnet ja omapärasemat ja värskeemat käsitusviisi.

Kõige rohkem ruumi võtavad vihus K. Kesa luuletused; see
autor on ka muidu mitmekülgsest edustud käesolevas numbris,
ja meil tuleb veel mitmel korral tema juure tagasi pöörata. Temalt
leiame viis lüürilist pala, nende hulgas kaks tõlget. Kesa näib
olevat kõige päält Gustav Suitsu austaja; ta näib seda olevat
sellel mõõdul, et isegi plagiaadini läheb mainitud lüürika jäljenda-
mises. Temalt on ta saanud mehise, karske tooni, kuid temalt on
ta ka võtnud rohkem (kui see kirjanduses lubatav, tervete luule-
tuste sisu ja vormi).

Igaüks lugejaist tunneb vist Gustav Suitsu luuletust „Sügise
päev“:

„Vaata, see on sügispäike.
Madal päike! Kõrgeid käike
kevadell küll taevas astus jne.“

Võrrele selle luuletusega järgmised read Kesa „Talvest“:

„Näe: madal, vaikne talve päike!
Kuis oli suvel valgust palju,
kui päike kõrgel seadis käike. —
Ei talvel enam soojust hõlju.
Ah, madal, vaikne talve päike!“

Edasi luuletuse lõpp:

„Nii vaikne väsind talve päike!
Kuis hääbund kired, soovid paljud,
ja omandanud mõtted teisi käike.
On hinges helid vaiksed, valjud.“

ja Suitsu read:

„Sügis, sügis, vaikne, valju!
Hinges hääli helab palju.
Kumisevad toone kellad jne.“

„Hinges helid vaiksed valjud“ — see on ju otsekohe maha-
kirjutus, see teeb võimatuks luuletuse maitsmise. Ja see ei ole
mitte ainus juhtumine, kus Kesa Suitsu jälgil käib, täitsa loobudes
igasugusest algupärasusest kuni sõnade ja riimide valikuni. Luuletus.

„Eellume värvid“ näituseks, olgugi, et ta veidi teitsugust meeleolu tahaks äratada, jäljendab täiesti „Valget kuud“. Isegi „paju siluett“ ja „tiik täis vett“, ja „siravad tähed“ on siin Suitsult laenatud. Ka viimane Kesa algupäraline luulelus, „Idüll“, tuletab meele „Meie aja muinasjuttu“ ehk ta küll lõpmata kaugele maha jääb Suitsu imelik-müstilise, sügav-traagilise nägemuse valdavast muljest. Selle vastu näib Kesas tahtvad tõusta peen, maitsekas luuletõlkija, vähemalt kui otsustada Aleksis Kivist tõlgitud „Südame laulu“ järele.

Luuletajana huvitavam kui Kesa on Agnes Kauts, kelle õrnus, peenetundelisis salmes avaldub sügavnaiseline hing. Tema laulab suudlusist ja lilledest, laulab suvepäikse kireküllasest lõõmast ja õhetavate õhtutaevaste joovastavast ilust; tema ilm ei tunne kalkust ega külmust, sügise hallus ja rusuvus on võõras ta salmele; ainult õnne, ainult joobumust, ainult unistavust on ta luules. Ja sel alal on tal ka tõesti juba saavutusi loetleda: ta oskab võluda oma laulesse suveõite peent, võrgutavat lõhna, oskab üllatada elegantsete, ilusate piltide ja võrdlustega; ta keelele on kõige värvikuse juures omane teatud diskreet, aristokraatlik timbre; kõik, millest ta räägib, on meeldiv, kaunis, esteetiliselt tunnet meelitav; midagi kerget, õrna, õhulist tundub ta rütmi veetlikus voolus. Graatsilikkus — see on Agnes Kautsi laulude põhi omandus.

Kuid graatsilikkusega ei tohiks olla piiratud luule. Graatsilikkus on ainult üks, ja mitte kõige tähtsam neist omadusist, mis peavad olema luuletajal. Palju tähtsam ja kaaluvam on teine omadus, mis paraku puudub Kautsil — see, millest räägib Visnapuu, kui ta tahab

„lauluks ülendada valu.“

„Tahaks jälle tunda valu
puhastavat, päha;
tahaks kuulda luulesalu
jumalikku müha!“

laulab Visnapuu teises kohas. Ja seda tungi ei ole Kautsil. Võib olla tuleb see sellest, et Kauts ehk ei tunne veel valu ülevust, et ta ei ole ehk veel läbielanud sügavaid hingepõrutusi, mis paneksid kõlama ta kandli vägevamis akkordes, sügavamis helides. Kuid maailmas ei või ju ometi olla ainult lilla ja päikesepaistet, peab olema ka sügistuuli ja talvetuisku, äikesepilvi ja tormihulunaid; alaline ilutsemine tüütab, nagu tüütab ilus ilm, kui see tahab liig kaua kesta. Sest elu ei ole mitte mäng, ta on tõsine, ülitõsine, ja nõuab tõsist käsitust. Kus see puudub, sääl puudub ka sügavam sisu. Ja Kautsil ei näi kahjuks olevat arusaamist sellest elu tõsisemast

küljest, ta tahab ikka ja ikka ainult unistada, unistada kinnisilmil lillelõhnust ja kallistusist. Seda tõendab ka see, et ta armsamateks värvideks on roosa ja lilla, need värvid, mis, kui neid liig sagedasti tarvitakse, võivad minna otse tülkaks, võivad jätta halva mulje kauaks ajaks.

„Hallilla õhtu“, „mõtted roosad“, „roosa suu“, „siniroosad varjevõrgud“, „sirellilla hommikuudu“, — roosa ja lilla, lilla ja roosa! Ma ei ütle, et need värvid siin just kohatult oleksid tarvitud, kuid nende ülisage kordumine annab siiski tunnistust Agnes Kautsi luule õige märgatavast kitsapiirilikkusest. Selle poolest tuletab ta väga meele Marie Underit, kes ka alatasa samasuguste, mõnikord õige tüütuks minevate unistuste vallas viibib. Kuid Underi luules on palju rohkem elu ja hoogu kui Kautsi omas; Underil juhtuvad ometigi momendid, kus talle avaneb see, mis on säälpool nähtavat maailma, ta oskab mõnikord hinge ette kangastada nägemusi, mis ei räägi mitte ainult praeguse rõõmu üürikesest silmapilgust, vaid ka kaduviku majesteetlikkusest. Tuletagem meele ta „Valge värv“ — see elurõõmus, hõõgivate, kirsipunaste huulte ja kirgliku südamega naisterahvas kesk talveõõ tardunud vaikust, valge värava ees, mille taga on igavene uni. Sarnaseid helisid ei ole isegi taotletudki Kautsi luuletusis. Ja see ongi too, mis piirab ta luule väärtust, ei lase seda täiesti maitsetuvaks saada.

Järgmise lüürilise autori, Juhani Ritsesoni, kohta ei tea palju ütelda; mäletan üksikuid ta luuletusist lugenud olevat juba „Postimehe“ lisades, ta on nüüd koguni viimaks „Siuru“ albumiski luuletusi avaldanud, nii et ta kirjandusline tegevus õieti väljaulatab me noorsoo ajakirja raamest. „Uudismaas“ avaldud luuletuste kohta peab ütleva, et nad vormiliselt otse meistrikäest tunnistust annavad, kuna nad sisuliselt täiesti „Siuru“ ja „Noor-Eesti“ radu jälgivad. Neis ei ole mingit uut psükoloogilist momenti juuretunud me kirjandusele, nad sisaldavad sama loodusvaatluse ja -imetluse luulet, mis nüüd igalpool moodi on läinud. Siiski on nad palju distsiplineeritud, „klassilisemad“ kui teiste noorte tööd, nende keel ja värvitehnika seisavad täiesti ajakõrgusel.

Kui nüüd lühidalt kokkuvõtta muljed, mis tekivad refereeritud autorite luuletuste lugemisel, siis peab ütleva, et olgugi, et neil andi on, ja osalt õige suurt andi, nad siiski ei ole veel leidnud õiget omapärasust ja tallavad vanu radu ühte lugedes tuleb alati meele Suuts, teist lehitsedes Marie Under, kuid et me ette kerkiks just K. Kesa ehk Agnes Kauts, seda ei ole. Ainult Ritseson näib olevat iseseisvam, kuigi tema paari luuletuse järele veel mingit õiget otsust ei tea anda ta iseloomu ega talendi kohta. Kõik kolm taotlevad meeleolusid, hardumust, andumust, nad on kõik enam-vähem

passiivsed, neil puudub see, mis valdab ja kaasakisub. Kaasakisuvad püüavad küll olla Valde Valjula, Ramle ja keegi „Onu“ nime all kirjutav autor, kes opereerivad igasuguste „ülevate“ ja „võimsate“ üteluste ja võrdlustega, kuid saavutavad sääljuures ainult labasuse ja shabloonilikkuse muljet.

Läheme lüürikalt üle proosale. Kas pakub see uusi aineid ja käsitumise? Kas vilksab temas midagi algupärasemat, rohkem sügavusse tungivat? Vaatame järgi. Täiesti ilukirjanduslise sisuga on kõigest kolm tööd, kui maha arvata üks tõlge Sologubist. Neist on kahtlemata teistest huvitavam K. Kesa legenditaoline „Kuninga Surm“. Kuulus kuningas, keda kogu rahvas austab ja kumardab kui jumalust, uhke despoot, kelle õigluse ja headuse sisse ometi ustakse kui enese olemasolusse, näeb end äkki troonilt tõugatuna ja kaugele Põhjamaa laantesse viiduna, lahus kõigest, mis muiste olnud ta elu ülemaks sisuks, lahus oma rohuaedade lilledest ja purtskaevudest, oma pidusaalide hiilgest, jumaldud naiste suudlusist ja kallistusist. Üksikus onnis, kesk lõpmatut, sünget legendikku veedab ta omi elupäivi, lennates tihti vaimutiivul tagasi noorusmaile, tagasi oma paleede kirehelgeisse ruumidesse, lohistades südantsõõva igatsuse piinus oma elukoormat, kuni ta ühel pimedal õöl viiakse välja surema lagedale nõmmele, karmisse Põhjamaa üksildusse, „kus ei lehvi ainustki haljast rohtu, ainustki õit“.

See töö on kirjutud võrdlemisi hoogsalt ehk küll siingi end annab tunda teatud selgrootu fantastika, segane sümboolika, äärjoonte laialivalguvus, mis takistub seda õieti maitsmast. Ja ikkagi seesama ääretu joobumishimu, see janu lillede ja naiste järele, mis juba küllalt läägeks on jõudnud minna ja millest igal algajal tuleks hoiduda. Igatahes on selles töös juba teatud kompositsiooni püüet märgata, tal on oma tegevustik, mis aga pea täiesti puudub teiste proosatööde autoritel, Urgartil ja Urmil. Neist ei leia õieti midagi pääle segaste sonimiste ja kirglike õhkamise ja ohkamise, mis omas kruvitud olekus, omas tehtuses ainult naeruväärseteks jäävad. Võtame näituseks järgmise koha Karl Urmi visandist: „Mu juuniöö armastus“:

„Oo . . . Siis tulid sa jälle!

Veel leegid lõhnasid, hingetust jooksust nõrkesid mu sülle.

Oo, kuis vabisid kuis nuuksusid, kuis uppusin su pisarais!

Kuis sonisid, kuis vabisid huuled, veripunased huuled . . . väri-sevad . . . oo . . . suudlused . . . suudlused . . .

Nüüd mõistsin kõik! Nüüd!

Kuis nüüd pigistin, kaelustin, suudlin Sind! Kuis pigistin . . . oo!

Oo, määrane jaanik mus põles, oo, määrased jaanikud meis põlesid . . .

Oo . . .

Põlegu jaanituled! jaanituled!"

See ootamine ja aatamine on nii affekteeritud, nii tehtud, lõikab nii kõrva, et otse jätkus pääle kipub seda lugedes. Kas ei ole tõsisid tundeid, misjaoks siis sarnane labane tunnete affektatsioon! Kui ei ole tõesti midagi öelda, siis vaigitage parem! Meie ei otsi mitte tühiseid sõnakõlksusid, vaid sisu, tuuma; kus seda ei ole, seal ei ole midagi; paljas kest ei kõlba süüa. Välimuse kriiskavad värvid ei peida sisemuse tühjust, ei, nad kriipsutavad seda tühjust veel rohkem alla; seda tuleks igalpool arvesse võtta, iseäranis aga kirjanduses. Sellepärast ei saa teisiti kui peab õlgu kehitades mööda minema sarnasist väärsünnitustist, kui praegu tsiteeritud koht, ja lootma tulevikult paremat. Richard Roht ja August Gailit --- need kaks Siuru „suurust“ ei anna me noortele asu: katsutakse tingimata ka nii „vaimukas“, nii „ilus“ olla kui nemad, ilma arvesse võtmata, et kõik see väline ilu ja uhkus muud ei ole kui õhku lastud seebimull — arvad midagi ilusa! nägevat, kuid ennae! juba on ta lõhki läinud. Ja seebimullid ei ole kellegi ideaalid. Ideaalid peavad olema elulisemad, kestvamad, neil peab olema suuremat väärtust kui see natuke hiilgust ja sätendust, mis on omane seebimullile. Sellepärast oleks küll tingimata soovitatav mingisugune pööre suurejoonluse poole me kirjanduses, et see rohkem tüsedust, toekust omandaks. Tahaks näha mõnda monumentaalsemat teost kui senini ilmunud, midagi niisugust, kus oleks peegeldud tõsine elu ja mitte ainult üditud viirastused ja kangastused, millel juba oleks aeg ammuugi teenitud puhkusele minna ja kaduda me kirjanikkude tõist, aset andes uutele, elujõulisemaile kujutusile. Rohkem elu, rohkem eluvaatlust, elutunnet, siis jõuab tund, kus ka meie noored täie õigusega võime asuda võitluslavalale, ilma kartmata võistlust, andes uut mõtet ja sisu praeguse kirjanduse peeneile vormele, valades nüüdse luule kuldastjasse oma jõurikka nooruse vahutavat eluviina.

* * *

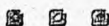
Nii palju „Uudismaa“, ilukirjanduse osa kohta. Pääle nimetud palade on aga vihus ka veel arvustusi, üleüldissisulisi kirjutusi ja õpilaste elusse ja organiseerimisse puuduvaid artiklid. Arvustusi leiame kaks, mõlemad K. Kesa sulest üks pühendud Kautsi „Hõislehist Lennok'ile“, teine õpilaste kuukirjale „Noolled.“ Et ma „Nooltega“ tuttav ei ole, ei ole mul ka võimalik nende arvustuse juures peatada. „Hõislehist Lennok'i“ vaimustud arvustuse kohta tähendaksin ainult seda, et siin kahjuks liig tihti pillutakse vaid

õnnsaid fraase, ollakse liig kergemeelne võrdluste valikus, mille all kannatab arvustuse tõsidus. Siiski on retsensent suutnud pakkuda täielisi pildi arvustavast luulekogust ja osanud selgeks teha nii tema hääd kui ka vead.

Muude kirjutuste kohta, millede autoriteks on Villem Ernits, A. Juhanson ja H. Käsebier, ei tahaks ma siinkohas midagi ütelda, kuna nad enamalt jaolt üksikuid küsimusi õpilaste elust käsitlevad, millede arutamine praegu liig kaugele viiks. Nimetan ainult Juhanson'i hoogsaid ja sisukaid artikleid „Võitluspäevi psükoloogia“ ja „Me noored enne ja nüüd“, kus autor ligemalt asutab me noorsoo senise kiratsemise põhjusi, nähes kõige halva juurt väikekodanluse halvavas mõjus me noorte algatus võime ja vaimlise tegevuse pääle. Väiklus, kitsarinnalikkus ja tegu jõuetus — need on pahed, mis nii lopsakalt õisi ajasid me vabadussõjale eelneval ajajärgul nüüd, kus sõjatules karastud noorus uue hooga on asunud oma ammuste ülesannete kallale, kus ta nii energiliselt on pannud käed töö külge, näib olevat tulnud silmapilk, mil noored, maha raputades endist loidust ja nõtrust, hakkavad täieõigusliste liikmetena osavõtma me riiklisest ja seltskondlisest elust.

V. Ernits'a „Meie õppurkonna tegevuspõhjusmõtteist“ rõhutab kõige päält tervet sügavama, intensiivsema tutvunemise järele endi rahvuskultuuriga, kusjuures mitte ei lastaks endid juhtida praegu kahjuks nii sagedasti esinevist eelarvamist, iseäranis mis puutub vanema sugupõlve teenuste hindamisse.

Olen oma ülevaatega lõpule jõudnud. Kui heita lõpuks põgus pilk kõige kõne all olnu pääle ja katsuda erile tuletada üldise mulje, siis peab ütleva, et hoolimata süü seal iseäranis kirjanduslisel alal silma puutunud ebaküpsusest ja mõnikord ka tuuletallamisest noored endi ajakirja väljaandmisega siiski on astunud julge sammu ja ka suutnud midagi pakkuda isegi nõudlikumalegi lugejale. Et käesolevas numbris ainult Tartu noored on esitud, edaspidi aga oodata on, et kogu Eesti noorsugu osa võtab sellest meile nii tähtsast ettevõttest, siis võib küll loota, et me ajakiri iga numbriga tuumakamaks ja sisukamaks muutub ning tõesti seda eesmärki suudab saavutada, mis tal seni ainult piiratud määral korda on läinud, nimelt olla terve Eesti õpilaskonna häälekandjaks ja noorsoo aate tulisemaks edustajaks ja laialilaotajaks.

Kroonika

Lugejaile

Käesolev kaksiknummer ilmub liig erakorralistes oludes. Lõuna frondi ülema käsul mobiliseeriti kõik Tartu ja Võru maakonna vanemad õpilased. Toimetus ja talitus pidi pea terves koosseisus sõjaväeteenistusse astuma. Ka kaastööliste tööst tõmbas kasarm kriipsu läbi. Et osa selleks numbriks määratud materjali juba laotud oli ja numbri ilmumine tänavu kevadel tingimata soovitav aina leiti — siis moodustati naisõpilasist ja mobilisatsiooni alla mitte kuuluvaist meesõpilasist ajutine asetäitev toimetus ja talitus, kellele kohuseks tehti numbri väljaandmine lõpule viia. Osalt materjali, osalt ka aja puudusel peab see vihk 3 trükipoogna suuruses ilmuma. Et kulud trükitööde hindade suure tõusu tõttu palju suurenesid ja kaaneilustus neile veel juure tõi, pidime käesoleva kaksiknumbri hinda kõrgendama.

Peame lugejate sellekohase hindamise ja lahke andeksandmise pääle lootma. Järgmise numbri mis sügise ilmuma peab, saame ehk enam korrapärasemana ilmuta.

„Uudismaa“ toimetus ja talitus.

Kaaneliustus

Käesoleval numbril on kunstiõpilase E. Viiralti joonistus, mis sellekohasel võistlusel kõigist sissesaadetuist tõist preemia vääriliseks leiti. Järgmises numbris toome täieliku kaanejoonistuse võistluse aruande, mis sellest vihust ruumi puudusel väljajääma pidi.

Ülemaaline Öppiva Noorsoo Keskbüroo.

Üheks tähtsamaks Ülemaalise Öppiva Noorsoo kongressi ülesandeks oli ülemaalise Keskbüroo loomine, sest tarvidus keskkoha, selle punkti järele, kuhu voolaksid kokku teated üle kogu Eesti õppurkonna ja kust läheksid välja eeskirjad, juhatused, näpunäited j.n.e. oli suur, sest ainult korraliku tsentralisatsiooni juures on võimalik tarviliselt edukas ja tagajärjerikas töö nii laial tööväljal. Ja

peab ütlema — sellega saadi üsna hästi hakkama. Määrati ära keskbüroo ülesanded, tegevusele, võimupiirkond, nii et keskbüroo täieõiguslise organina otsekohe tööle võis asuda. Töö iseenesest polnud aga kuigi kerge, sest kohtadel puudusid alles endi keskkorraldused, kellega oleks võinud otsekohe läbikäimisse astu. Takistus tegi ka äärmine rahapuudus, sest ülemaalse kongressi korralduskulud, mis pea terveni keskbüroo kanda jäid ulatasid üksi juba pea tuhandani, kuna sissetulekuid mingisuguseid polnud. Sellest oli tingitud ka see asjolu, et mitmedki nii tarvilikud ja kiired kavatsused, nagu kongressi protokollide trükimine, aukeet lehtede trükkimine jne. korda ootama pidid ja seda praegugi teevad. Pöörati küll üleskutsega teiste linnade poole, et vähemalt säältki abi antaks, kuid vastu tuli sellele ainult Pärnu. Alles nüüd, pääle maakondade kongresside on oodata kohtadelt suuremaid summasid, kui 1 margaline maks mis ülemaalse keskbüroo poolt kõigile õppuritele alates IV kl. sunduslikuks tehti, sisse nõutakse. Anukeet lehtede korraldamiseks on ka Haridusministeeriumilt 1000 margalist toetussummad oodata.

Kavatsusist oleks nimetada aukeet lehti ja suviste tööde ja klassi õppurite nõukogude korraldamist, mis nüüd aga, ootamatu õppurite mobilisatsiooni tõttu paramatult edasi tuleb lükata. Ka õppurite mobilisatsiooni asjus ei unustanud keskbüroo astumast energilisi samme, et vähegi kergendada õppurite olukorda selles suhtes, esinedes nimelt sellekohase protesti ja märgukirjaga võimude juures.

Mis puutub keskbüroo juridilisse olukorda, siis on ta ise oma sammude ja tööga sundinud ennast juba tunnistama, ka sääll pool, kus seda muidu võib olla mitte ei tehtaks, kuigi vastutulematuse üle just kaevata ei saa. Haridusministeeriumis, vähemalt, tullakse kogu sellele organiseerimistöole üsna häätahtlikult ja kõige paremat soovides vastu, miks iseenesest juba küllalt hääd väljavaated tulevikku avab, nii pea, kui noorsugu, jälle oma rahuliku töö juure pääseb.

Maakondade kongressidest, mis senni, ära peetud oleks nimetada Harju ja Järva maakonna oma, kust keskbüroo esitajana. A. Juhanson osa võttis (24 ja 24 Pärnus ja 25 Viljandis ära peetud kongresside kohta puuduvad alles ligemad teated).

Harju maakonna kongress, mis Tallinnas 11 mail ära peeti oli osavõtmise poolest üsna elav. Ka töö oli üsna asjalik ja viljakas. Esitet olid pea kõik Tallinna keskkoolide klassid kuna mujal maakonnas sarnaseid ei leidunudki ja ühingud. Saadikute arv ulatas 84-ni. Kongress ise kestis 8 tundi.

Veidi teisem oli Järvamaa kongress Paides 18 mail. Esitatud olid küll mõlema keskkooli vanemad klassid ja ühling, ja Tapa õppurite ühingki, kuid sellegi pärast ei tõusnud saadikute arv üle 20, mis muidugi aru saadav, kui silmaspidada, et Paides ainult kaks keskkooli, neist ei teine ainult 5 klassiga. Ka töö intensiivsus jättis mõndagi soovida, kuid siingi leidub küllalt vabandavaid põhjuseid. Praegu funktsioneerivad juba mõlemis maakondis 7-likmelised maakonna keskbürood, ja Tallinna oma, näituseks, on mõne kaunis kaugeleulatava ettevõttegagi hakkama saanud (Noorte püha korraldamine 1. juunil jne.). Tundub, et noortel jätkub siiski energiat ja tahtmist endi organiseerimiseks, ja see lubab loota, et olgu takistused millised tahes, üle saadakse neist siiski.

A. J.

Kaastöölistele.

Et „Uudismaa“ senni nii kirjut keelt vähegi ühtlustada ja asjata keelelisi edevusi ära hoida, asus toimetus niisugusele seisukohale, et kaugeleulatavamad uuendused ainult siis lubatud on, kui neid järjekindlalt ja teadlikult tarvitetakse, kokkukõlas teiste uuendustega.

Y'kit lubab toimetus ainult neil tarvitada, kes järjekindlalt ka teisi uuendusi tarvitavad, olles keeleliselt enam arenud. **Y** tarvitajad lisagu käsikirjule sellekohane sooviavaldus juure.

Toimetus juhib kaastööliste tähelepanu selle pääle, et nad toimetusele saadetavad tööd korralikult ja ainult paberi ühele küljele kirjutaksid, ühtlasi adressi ja õiget nime (soovitav ka kooli) mitte unustades juure lisada.

Kes käsikirju tagasi tahab, lisagu sellekohane sooviavaldus juure.

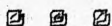
„Uudismaa“ toimetus.

Üleskutse.

Palju ohvrid on toonud õppiv noorsugu sõjajumalale meie vabastussõja puhul. Truult on täitnud noored oma kohut isamaa vastu, olles valmis ka kõige kallimat, oma elu, isamaa ohvrialtarile tooma. Elavatele tasub võitluses kättesaadud vabadus nähtud vaeva. Langenud, nemad aga ei tarvita kellegi tasu. Nemad on kõrgemal meist, — kõrgemal ka igasugusest tühisest tasust. Kuid unustada neid, kelle surmaga meie omale vabaduse lunastanud, ei tohi meie kunagi.

Õppiva noorsoo ajakiri „Uudismaa“ tahab ka mälestada vabastussõjas langenuid — mahutades oma veergudele langenute elu-lookirjeldused ühes näopiltidega. Toimetus ei tunne aga mitte kõiki langenuid, sellepärast palub toimetus omale saata, kellel see võimalik, langenute pilte ühes nende eluloo kirjeldustega. Pildid saavad hästi alalhoitud ja võib neid soovikorral pärast taagasi saada.

Toimetus.

Ülevaade Tartu õppiva noorsoo tegevusest viimase kooliaasta jooksul.

Uks sündmusrikkamatest aegadest on just viimane kooliaasta meie noortele olnud. Raske saksa okkupatsiooniga algades, üle Vene enamlaste hirmuvalitsuse on siiski viimaks kauaigatsetud Eesti iseseisvuseni jõutud. Mitte kerged ei olnud need vahepealsed survevalitsused, kuid noorsugu ei paenutanud ennast mitte nende alla.

Sügisel, kooliaasta algul, oli väljavaade tulevikku kõige tumedam, kuid lootus, et tulevikkus olukord paraneb, andis jõudu edasitungimiseks. Kõik erksamad õppurid koondasid endid väikestesse rühmadesse, kus siis eneseharimise tööd tehti, üleskutseid ja selektuskirju kokkuseati ja laialilaotati j. n. e. Mida kõikumamaks läks pind saksa võimude jalge all, seda südikamalt tegid noored oma loovat tööd Eesti iseseisvuse saavutamiseks. Siis tuli moment, kus saksa võim kokkuvarises, ühes sellega langesid kõidikud millega noored olid seotud. Kuid see vabadus oli üriku. Idast tungisid näljased Vene enamlaste rõõvsalgad väikese Eesti kallale. Kõik erksamad, arusaajamad õppurid astusid vabatahtlikult sõjaväkke, et oma riigikodaniku kohut täita. Sellega oli aga ka kõik muu tegevus katkestatud. Alles veebruari keskel, kui vaenlane Eestimaa piiridest väljaaetud, avanes ühel osal õppuritel võimalus oma igapäevase töö juure tagasikeerata. Uue jõuga asuti nüüd tööle.

Suured ülesanded seisis noortel silmade ees. Üleüldse, võib ütelda, oli märgata, et kõik õppinud olid sõjakäigul tuntavalt muu-

tunud — tõsisemaks, järelmõtlikumaks. Sellest siis ka, et asuti kohe suurte ülemaalse tähtsusega ülesannete teostamisele. Tähtsamad on siin: õppurite omavalitsuse kava, ülemaaline kongress ja noorsoo ajakiri. Loomulik on ka, et just nüüd sarnased küsimused päevakorrale kerkisid, sest noored, kes kõiki riigikodaniku kohuseid ühes vanematega kannud, tahavad ka nüüd ise omas asjus kaasa rääkida ja ka ise juhtida, aga mitte ainult teistest juhitud saada. Ja kes saab siin sellele vastuvaielda? See nõudmine on õigustatud, sest õppiv noorsugu on näitanud, et tema suudab ja tahab ka kõiki kõigeraskemaid riigi kodaniku kohuseid täita, kuid nõuab, et temal ka selle juures kodaniku õigused antaks.

Et tegevust ühtlustada ja üleüldist arvamist kuulda, selleks oli ülemaaline kongress möödapääsematta tarvilik ja esimene kongress näitas, et sellel alal õppurite seas tuntavaid lahkuminekuid ei ole.

Selleks aga, et oma arvamisi ja nõudmisi avalikkuse ette tuua tutvustamiseks ja arvustamiseks, oli tarvilik oma ajakiri. Kõik meie ajakirjad ja ajalehed on noorte vastu senni tõesti hoolimatud olnud. Isegi kõige hädalisemad väikesed teadaanded, mis noorsoo poolt tulevad, on paberi korvi rändanud. Nähtavasti on ajalehtede toimetused samal arvamisel, nagu osa meie õpetajatest, et mis võivad ka „imevad lapsed“ kordasaata.

Ehk küll alguses, niihästi ajakiri kui ka muud noorte ettevõtted, nii palju veel soovida jätavad, kuid loodame, et tulevikus kõik paraneb, sest praegust, kus kõik vanemad õppurid sõjaväekohustusi peavad kandma, ei jätku küllalt aega selleks, et kõik nõnda korraldada, nagu see peaks olema.

Kuid algus on tehtud ja hästi tehtud, nii et ei ole muud soovida kui julgesti edasi!

Tegev toimetus: Aleksander Juhanson, Alfred Koort, Johan Kuusk,
Ants Käsebier ja Mihkel Lekstein.

Asetäitev toimetus: Josy Einer, Marta Hint, Linda Leemann, Eva
Pedriks ja Olev Reintal.

Vastutav toimetaja: *cand phil.* Villem Ernits.

Väljaandja: Ülemaaline Eesti Õppiva Noorsoo keskkorraldus.

„Uudismaa“ toimetus ja talitus asub Tartus, Riia tänaval nr. 2
(Eesti Noorsoo Liidu ruumides).

